

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM HUKUKU ANABİLİM DALI**

**İSLAM HUKUKUNDA
HİSİMLİK NAFAKASI MÜKELLEFİYETİNDE
DİN FARKI**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem ÇELİK

Ankara-2013

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM HUKUKU ANABİLİM DALI**

**İSLAM HUKUKUNDA
HİSİMLİK NAFAKASI MÜKELLEFİYETİNDE
DİN FARKI**

Yüksek Lisans Tezi

Özlem ÇELİK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ahmet ÜNSAL

Ankara-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (İSLAM HUKUKU)
ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKUNDA
HİSİMLİK NAFKASI
MÜKELLEFİYETİNDE
DİN FARKI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Ahmet ÜNSAL

.....

Yard. Doç. Dr. Oğuzhan TAN

.....

Doç. Dr. Müfit Selim SARUHAN

.....

Tez Sınav Tarihi:12/09/2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
KISALTMALAR	2

GİRİŞ

İÇERİK VE YÖNTEM

I. KONUNUN ÖNEMİ	4
II. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI	5
III. KONUNUN SUNULMASI	5
IV. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	6

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA NAFAKA KAVRAMI VE HISİMLİK NAFAKASININ

MAHİYETİ

I. İSLAM HUKUKUNDA NAFAKA KAVRAMI

A. Nafaka Kavramı	9
B. Nafaka Kapsamı	10
C. Nafaka Çeşitleri	11
1. Mülkiyet Nafakası	11
2. Evlilik Nafakası	13
3. Hısımlık Nafakası	13

II. HISİMLİK NAFAKASININ MAHİYETİ

A. Hısımlık Nafakasının Hukuki Dayanağı	14
1. Kitap	14
2. Sünnet	15

3. İcma.....	16
4. Akıl.....	16
B.Hısımlık Nafakasının Hukuki Vasıfları	17
C.Hısımlık Nafakasının Uygulama Alanı	18
D.Hısımlık Nafakası Alacaklısında Aranılan Şartlar	19
1.Fakirlik	19
2.Çalışıp Kazanmaktan Aciz Olmak.....	20
a.Bedeni Bakımdan Rahatsız Olmak.....	20
b.Rûhî Bakımdan Rahatsız Olmak	21
c.Küçüklük	21
d.Dişilik.....	21
e.Öğrenci Olmak	21
f.Çalışmanın Ayıp Sayılması ve İşsizlik	22
E.Hısımlık Nafakası Borçlusunda Aranılan Şartlar	22
1.Zenginlik	22
2.Çalışıp Kazanma İmkânı	23
F.Hısımlık Nafakası Alacaklısı ve Borçlusunda Aranılan Ortak Şartlar	24
1.Hür Olmak.....	24
2.Harbî Olmamak.....	24
3.Mirasçılık Ehliyeti.....	24
G. Türk Medenî Hukukuna Göre Hısımlık Nafakası Mükellefiyeti	25
1. Türk Medenî Hukukuna Göre Hısımlık Nafakasının Uygulama Alanı	26
a. Usûl ve Fûrû Arasındaki Nafaka Uygulaması.....	26
b. Kardeşler Arasındaki Nafaka Uygulaması	26
1. Mukayeseli Hukukta Hısımlık Nafakasının Uygulama Alanı	27
a. Usûl ve Fûrû Arasındaki Nafaka Uygulaması.....	27

b. Kardeşler Arasındaki Nafaka Uygulaması	27
c. Civar Hısımlar Arasındaki Nafaka Uygulaması	28
d. Sıhrî Hısımlar Arasındaki Nafaka Uygulaması	28

İKİNCİ BÖLÜM

DİN FARKININ HISIMLIK NAFAKASI MÜKELLEFİYETİNDEKİ ETKİLERİ

I. GENEL OLARAK DİN FARKI FAKTÖRÜ	30
A. Din Farkı Kavramı	30
B. İslam Aile Hukukunda Din Farkının Etkili Olduğu Alanlar	30
II. HISIMLIK NAFAKASI MÜKELLEFİYETİNDE DİN FARKININ ETKİSİ	32
A. Usûl ve Fürû Hısımları Arasındaki Din Farkının Nafaka Mükellefiyetine Etkisi	32
1. Din Farkının Usûl ve Fürû Nafakasında Etkili Olmadığı Görüşünü Savunanlar	33
2. Din Farkının Usûl ve Fürû Nafakasında Etkili Olduğu Görüşünü Savunanlar	36
B. Usûl ve Fürû Hısımları Arasındaki Nafaka Mükellefiyetinde Zimmî ve Harbî Olmanın Etkisi	37
C. Usûl ve Fürû Nafakası Bakımından Müslüman ve Mürted Arasındaki Nafaka Mükellefiyeti	39
D. Din Farkının Civar Hısımlar Arasındaki Nafaka Mükellefiyetine Etkisi	42
E. Türk Medenî Kanununa Göre Hısımlık Nafakası (Yardım Nafakası) Talep Etmenin Şartları	47

1.Zarûret Hali	47
2.Mükellefin Ödeme Kâbiliyeti	48
3.Kardeşlerin Refah Hali	48
SONUÇ	50
BİBLİYOGRAFYA	52
ÖZET	58
ABSTRACT	59

ÖNSÖZ

Bireyselliğin ön plana çıktığı günümüz toplumlarında hısımlık nafakası mükellefiyetinin önemi bir kat daha artmaktadır. Bireylerin zor durumdaki hısımlarının ihtiyaçlarını gidermeleri toplumdaki birlik ve beraberlik duygusunun gelişmesine ve insanların güven ihtiyacının karşılanmasına katkı sağlayacaktır. Bu vesileyle aile bağları kuvvetlenecek ve kaybettiğimiz dînî ve millî değerlere sahip çıkmak mümkün olabilecektir. Toplum hayatı için bu kadar öneme sahip olan Hısımlık nafakası mükellefiyeti hukuk sistemlerinin büyük bir çoğunluğunda hısımlar farklı dine mensup olsalar da geçerliliğini korur. İslam hukukunda ise, din farkı, hısımlık nafakası mükellefiyetine etki etmektedir. Biz de bu noktadan hareket ederek, çalışmamızda din farkının hısımlık nafakası üzerindeki etkilerini detaylı olarak sunmayı hedefledik.

Çalışmamızın bizden sonra bu konu üzerinde yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı ümidini taşıyor ve tez konusunun tespitinden, tez olarak sunumuna kadar geçen her safhada yardımını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ahmet ÜNSAL başta olmak üzere üzerimde emeği olan Yard. Doç. Dr. Oğuzhan TAN ve Doç. Dr. Müfit Selim SARUHAN hocalarıma şükran ve saygılarımı sunuyorum. Ayrıca tez hazırlama döneminde benden desteğini esirgemeyen eşim Serkan ÇELİK'e ve ben ders çalışırken benden ilgi bekleyen kızıma teşekkür eder ve bu mütevâzi çalışmayı tamamlamayı nasib etmesinden dolayı tüm şükür ve övgülerin gerçek sahibi olan Allah Teâlâ'ya hamd ederim.

Özlem ÇELİK

KISALTMALAR

A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b	: Oğlu
(b.y.)	: Basıldığı Yer yok
(c.c.)	: Celle Celâlühü
Çev:	: Çeviren
D.İ.A.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
h.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
Mad.	: Madde
(m.y.)	: Basıldığı Matbaa Yok
ö.	: Ölüm Tarihi
(s.a.s.)	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
(t.y.)	: Basıldığı Tarih Yok
s.	: Sayfa
vd.	: Ve devamı

GİRİŞ
İÇERİK VE YÖNTEM

1. KONUNUN ÖNEMİ

İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan temel ihtiyaçlar, nafaka terimiyle ifade edilmektedir. Nafaka için, insanın maddi ve zarûri ihtiyaçları olma vasfını taşıyan herşey denilebilir.

Korunmaya muhtaç bir varlık olarak hayata gözlerini açan insanoğlunun bu dönemdeki nafakasını aile fertleri karşılar. Bu durum çocuğun kendi gelirini temin ettiği devreye kadar böyle sürüp gider. Hayatını bizzat kazanan insan, maddi ihtiyaçları bakımından başkasına muhtaç değildir. Ancak çok değişik şartlarda yaşamak durumundaki insan, bir gün hayatını kazanamaz, aile fertlerine bakamaz, kendisine yardım edilmediği takdirde zarûri ihtiyaçlarını karşılayamayacak bir durumda olabilir. İşte bu durumda da kişilerin en temel ihtiyaçlarını karşılama yükümlülüğü yine aile fertlerine ve yakın akrabasına düşmektedir ki bu noktada hısımlık nafakasının önemi ortaya çıkmaktadır.

İslam hukukunda hısımlık nafakası ile ilgili meseleler klasik fıkıh eserlerinde ve aile hukukunu konu edinen eserlerde yer almaktadır. Bu çalışmalarda hısımlık nafakası mükellefiyetinde din farkı konusunda detaya girilmemekte genel bilgiler sunulmaktadır. Bu nedenle konunun derli toplu ve müstakil olarak çalışılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Biz bu çalışmamızda hısımlık nafakası mükellefiyetinde din farkının etkilerini İslam hukuku açısından ayrıntılı olarak inceleyeceğiz. Çalışmamızda Müslüman mükellefin gayri Müslim akrabasına karşı nafaka sorumluluğu, bu sorumluluğun bağlayıcılığı ve konuyla ilgili mezheplerin görüşleri aynı zamanda gayri Müslimden Müslüman akrabasının talep ettiği hakları ve konuyla ilgili mezheplerin görüşlerini sunmaya çalışacağız.

II. KONUNUN SINIRLANIRILMASI

Tezimizin konusunu teşkil eden “ Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı” temel fıkıh kitaplarının Kitâbu'n-Nafakât bölümünde yer almaktadır. Hısımlık nafakası mükellefiyetinde din farkı konusu oldukça kapsamlı bir konu olduğu ve tek bir çalışmada bu konuyla ilgili tüm görüşlere yer verme imkanı oldukça zor olduğu için konumuzu Hanefî mezhebini merkez almak üzere, dört büyük mezhep ve bazen de Şii kaynaklarına atıfta bulunarak açıklamaya çalıştık.

III. KONUNUN SUNULMASI

“Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı” adlı tezimiz iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır.

“İslam Hukukunda Nafaka Kavramı ve Hısımlık Nafakasının Mahiyeti” olarak isimlendirdiğimiz birinci bölümde Nafaka kavramının sözlük ve terim anlamlarını açıklayıp, nafakanın kapsamı ve çeşitlerini ana hatlarıyla ele aldık. Nafaka ile ilgili genel bir bilgi aktardıktan sonra konumuzun temelini oluşturan Hısımlık nafakasının mahiyetini ele alıp, bu kapsamda hısımlık nafakasının hukukî dayanakları, hukukî vasıfları ve uygulama alanını ayrı başlıklar altında incelemeye çalıştık. İlk bölümde ayrıca Hısımlık nafakası alacaklısı ve borçlusunda aranan şartları ayrı maddeler halinde ele aldık. İlk bölümün sonunda ise, Türk Medenî hukukuna göre hısımlık nafakasının mahiyeti ve uygulama alanı ile Mukayeseli hukukta hısımlık nafakasının uygulama alanını incelemeye çalıştık.

“ Din Farkının Hısımlık Nafakası Mükellefiyetindeki Etkileri” olarak isimlendirdiğimiz ikinci bölümde öncelikle din farkı kavramı ve genel olarak din farkının İslam aile hukukundaki etkilerini ele aldık. Bu genel bilginin ardından asıl konumuz olan Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkını usûl ve fûrû hısımları arasındaki din farkının etkileri, usûl ve fûrû hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde zimmî ve harbî olmanın etkileri, usûl ve fûrû nafakası mükellefiyetinde mürted ile Müslüman hısım

arasındaki nafaka mükellefiyeti ve civar hısımlar arasındaki din farkının etkileri olarak ayrı başlıklar altında ele aldık.

Sonuç bölümünde ise, genel bir değerlendirme yaparak varmış olduğumuz kanaati aktarmaya çalıştık.

Tezimizde kaynaklara atıfta bulunurken, ilk kez kullandığımız kaynağın müellifinin ve eserinin tam ismini, basıldığı matbaayı, yerini ve tarihini zikrettik. Daha sonraki atıflarımızda ise, sadece müellifin meşhur ad, lakap veya künyesini zikretmekle yetindik. Aynı yazarın birden fazla eserinin kullanılması durumunda ise karışıklık olmaması için yazarın adından sonra kitabın kısaltılmış adını da yazdık. Kaynakların cilt numaralarını roma rakamıyla gösterdik. Tek ciltli kitaplarda sadece sayfa numarasını verdik. Dipnotta birden fazla kaynağa atıf yaptığımızda kaynaklar arasını noktalı virgülle ayırdık. Ayrıca kaynakların müellifinin geçtiği ilk yerde ve bibliyografyada müelliflerin vefat tarihlerini zikrettik.

IV. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezimizin hazırlanmasında, konumuza doğrudan ya da dolaylı olarak ışık tutabilecek veya atıfta bulunulan eski ve yeni kaynaklardan ulaşabildiğimiz kadarıyla yararlanmaya çalıştık. Araştırmamızın açılımı bakımından konumuzu genellikle klasik fûrû kitaplarından ve aile hukukunu konu edinen el-Ahvâlü’ş-Şahsiyye başlıklı eserlerden yararlanarak hazırlamaya çalıştık. Nafaka konusu klasik fıkıh kaynaklarında genellikle nikah veya talak bahsinden sonra ayrı bir bâb olarak işlenmiştir.

Konumuz ile ilgili fikir sahibi olmak için Türkiye’de yapılan araştırmaları incelediğimizde Ruhi Özcan’ın İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası ve Celal Erbay’ın İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası adlı kitaplarını inceledik. Yine tezimizi araştırmaya başlamadan önce bu konuda fikir sahibi olabilmek için Hısımlık Nafakası ile ilgili yayımlanmış makaleleri ve tezleri inceledik. Yaptığımız bu inceleme sonunda Hısımlık Nafakası ile ilgili modern çalışmaların sayısının oldukça eksik olduğunu gördük. Araştırmamız neticesinde “ İslam Hukukunda Borçlusu ve Alacaklısı Bakımından Nafaka Mükellefiyeti” adlı yüksek lisans tezinde Hısımlık Nafakasında

borçlu ve alacaklı ile ilgili detaylı bilgi verildiğini fakat din farkı konusuna değinilmediğini gördük. Biz ise, Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde nafaka alacaklısı ve borçlusu farklı dinlere mensup olduğunda aralarındaki nafaka hukukunun devam edip etmediği üzerinde durmaya çalıştık. Araştırmamızda mezheplere göre din farkının Hısımlık Nafakası Mükellefiyetine etkilerini tespit ederek ihtilaf edilen noktaları ve mezheplerin konu ile ilgili görüşlerinin dayandığı delilleri ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamızı hazırlarken Türk Medenî hukukuna göre, hısımlık nafakası ile ilgili bilgi sahibi olmak ve Türk Medenî hukukuna göre, hısımlık nafakası nükellefiyetinde din farkı meselesini ortaya koymak için Yılmaz Ergenekon'un "Türk Medenî Hukukunda Yardım Nafakaları", Hüseyin Avni Göktürk'ün "Türk Medenî Hukuku" ve Turgut Akıntürk'ün

"Aile Hukuku" isimli eserlerini inceledik. Ayrıca bu konuyla ilgili Esra Şeren Demirel'in "Yoksulluk Nafakası" adlı yüksek lisans tezinden de istifade ettik. Mukayeseli hukukta hısımlık nafakasının uygulama alanı ile ilgili bilgi sahibi olmak için de Engin Nomer'in "Devletler Hususî Hukukunda Nafaka" adlı çalışmasını inceledik.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA NAFAKA KAVRAMI VE HISIMLIK NAFAKASININ MAHİYETİ

I. İSLAM HUKUKUNDA NAFKA KAVRAMI

A. Nafaka Kavramı

Nafaka kelimesi, “enfaka” fiilinin mastarı olan “infak”tan isimdir. Enfaka fiili, sülâsi mücerret asıl itibarıyla Nun, Fâ, ve Kâf harflerine bir hemze harfinin eklenmesiyle meydana gelmiştir. Çoğulu “nafakât” olan bu kelime sözlükte, insanın kendisi ve aile fertleri için harcadığı her şey, bir şeyin revaç bulması, bir şeyin bitip tükenmesi, azalması, insanın malını harcayarak tüketmesi, ihtiyaçların karşılanması için harcanan para vb. maddi değerler ve ölmek¹ anlamlarına gelmektedir.

Bir İslam hukuk terimi olarak nafaka, kişinin bakmakla mükellef olduğu şahısların sosyal seviyelerine göre normal bir hayat sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyduğu ve mükellefin de temin etmekle yükümlü olduğu şeylerin tümüne denir. Bu kapsamlı tanım dışında bazı İslam hukukçuları nafakayı, iâşe ve giyim eşyasıyla meskende oturma hakkı ile sınırlandırmışlardır.²

Çağdaş bazı İslâm hukukçularının yapmış oldukları tanımlarda ise, insanların dışında kalan diğer canlı ve bitkilerin de bakıma muhtaç oldukları düşüncesinden hareketle nafakanın kapsamı son derece genişletilmiştir. Buna göre nafaka, “hayatiyetin ve istifadenin devamı için lüzumlu olan harcamalardır.” Bu tanımda, cansız eşya ve maldan istifâde imkânının devam etmesi, canlıların da hayatlarını sürdürmesi için yapılması gereken bütün harcamalara “nafaka” denmiştir.³

¹ Ebu'l Kâsım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşeri (538/1143), *Esâsu'l- Belâğa*, Matbaatü'd-Dâri'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire 1923, II/467; Ebu'l- Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Manzûr (711/1311), *Lisânü'l Arab*, Dâru Sâdir, Beyrut 1970, XII/237; Ebu'l-Feyd Muhammed Murteda el-Hüseynî ez-Zebîdî (1205/1790), *Tâcu'l Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, el-Matbaatü'l Hayriyye, Mısır 1306, VII/79.

² Şemsüddîn Muhammed el-Kuhistânî (962/1555), *Câmiu'r-Rumuz*, Hacı Muharrem Efendi Matbaası, İstanbul 1299, I/348; Zeynüddîn b. İbrahim b. Muhammed İbn Nuceym (970/1563), *el-Bahru'r-Râik ŞerhuKenzi'd-Dekâik*, Matbaatü'l-İlmiyye, Mısır 1311, IV/188; Abdülgâni Ganîmî el- Meydânî (1298/1881), *el-Lübâb fi Şerhi'l-Kitâb*, Matbaatü'l Hayriyye, Kâhire 1323, II/323; Abdurrahman Cezîrî (1360/1941), *Kitâbu'l- Fıkh alâ Mezâhibi'l- Erbaa*, Dâru'l-Kütübi'l- İlmiyye, Beyrût 2006, IV/553.

³ Ruhi Özcan, *İslamHukukunda Hısımlık Nafakası*, Çağlayan Yayınları, İzmir (t.y.), s.12,13; Celal Erbay, *İslam Hukukunda Evlilikve Hısımlık Nafakası*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Bakü 1995, s.13.

Medeni Hukukta nafaka, kelime olarak , “geçimlik” anlamına gelmekle beraber terim olarak, “yasaların belirlediği durumlarda, genellikle, zaruret içinde bulunan kimseye kanunda belirtilenyükümlüler tarafından verilmesi gerekli yardımlar”⁴olarak tanımlanmaktadır.

B. Nafaka Kapsamı

Nafaka kapsamına bir insanın hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan zarûri ihtiyaçların tümü girmektedir. Bunlar, gıdâ maddeleri, giyim eşyaları, mesken, mesken için gerekli olan eşyalar, hizmetçi masrafları, hıdâne (çocuğun bakım ve gözetim) ücreti, tedavi masrafları, eğitim giderleri, evlendirme masrafları ve defin masraflarıdır.⁵

⁴Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1996, s.605.

⁵ Muhammed b. İdris eş-Şâfiî (204/819), *el-Ümm*, Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, Bulak 1321, V/78,7 9; Ahmed b. Umâre eş-Şeybânî Ebû Bekr el-Hassâf (261/874), *Kitâbu'n-Nafakât*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrût 1984, s. 36; Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen b. Ali et-Tüsî (406/1015), *el-Mebsût fi Fikhi'l- İmamîyye*, Mektebetü'l-Murtazâvi, Tahran (t.y.), VII/7, 8; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saïd İbn Hazm (456/1063), *el-Muhallâ*, İdâretü't-Tıbbâti'l-Münîriyye, Mısır 1952, X/88; Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebû Sehl es-Serahsî (490/1097), *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût (t.y.), V/181; Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ud el-Kâsânî (587/1191), *Bedâ'us-Sanâi fi Tertibi's-Şerâi*, Matbaatu'l-Cemâliyye, Mısır 1910, IV/23; Hasen b. Mansûr b. Muhammed Kâdihân (592/1196), *Fetavâ-i Kâdihân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1971, I/368; Ali b. Ebî Bekr el-Mergînânî (593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi*, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrût (t.y.), II/643; Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme (630/1233), *el-Muğnî*, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine (t.y.), IX/230; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsîli (683/1284), *el-İhtiyar li- Ta'lîl'l-Muhtâr*, Çağrı Yayınları, İstanbul (t.y.), IV/4; Fahrüddîn Osman b. Ali ez-Zeylâî (743/1342), *Tebyîn'ul-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 2000, III/50, 51; Burhanüddîn Ebû İshak İbrahim b. Muhammed İbn Müflîh (763/1362), *El- Mubdi' Şerhu'l Mukni'*, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1997, VIII/162; Ebu Bekr b. Ali b. Muhammed Haddâd ez-Zebîdî (800/1397), *el-Cevheretü'n Neyyire alâ Muhtasar-il Kudûri*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1971, II/261; Bedruddîn Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî (855/1451), *Remzu'l- Hakâikfi Şerhi Kenzi'd-Dekaik*, Matbaatü'l-Meymene, Mısır 1285, I/186; Abdülvâhid İbnü'l-Hümâm (861/1457), *Fethu'l- Kâdir*, Matbaatu'l- Meymene, Mısır 1319, I/360; Ali b. Süleyman el-Merdâvî (885/1480), *el-İnsâf fi Marifeti'r-Râcihi mine'l-Hulâf*, Mısır 1377, IX/352; Kuhîstânî, I/348; İbn Nuceym, IV/188; Muhammed b. Ahmed eş- Şîrbînî (997/1570), *Muğnî'l Muhtâcilâ Ma'rifeti Meâni Elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, Beirut 2006, III/519; Şemsüddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbâs er-Ramlî (1004/1595), *Nihâyetü'l- Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, Matbaatu Mustafa el-Bâbi el-Halebî, Mısır 1938, VII/179; Muhammed b. Alâuddîn el-Haskefî (1088/1677), *ed-Dürrü'l- Münteka fi Şerhi'l Mülteka*, Matbaa-i el-Hâcî Muharrem Efendi, İstanbul 1311, I/492; Muhammed b. Abdullah b. Ali el-Hurâşî (1101/1690), *Şerhu'l Huraşî Ala Muhtasar-ı SidiHalil*, Mektebetü'l Asriyye, Beyrût 2006, V/193; Ahmed es-Saïdî el-Adevî (1189/1775), *Hâşiyetü Şerhu'l Muhtasar-ı Halil*, Matbaatu Bulak, Mısır 1299, IV/213, 214; Şemsüddîn Muhammed Arafê ed-Düsûkî (1230/1815), *Haşiyetü'd-Düsûkîalâ Şerhi'l-Kebîr*, Dâru'l-Fikr, (y.y.) (t.y.), II/509; Muhammed Emin İbn Âbidin (1252/1836), *Reddu'l-Muhtar ale'd-Dürril-Muhtar*, Matbaat-u Bulak, Mısır 1299, II/703; Meydânî, II/ 83; Cezîrî, IV/559,560; Muhammed el-Misrî Kadri Paşa, *el-Ahkâmu's Şer'iyye fi'l Ahuâli's Şahsiyye*, (y.y.) 1909, s.30; Orhan Çeker, *Nafaka Kanunu*, Ebru Yayınları, İstanbul 1985, s.17.

C. Nafaka Çeşitleri

İslam hukukunda nafaka, üç ana sebebe dayandırılmıştır. Bu üç ana sebep evlilik, hısımlık ve mülkiyettir.⁶Bu bölümde, asıl konumuz olan hısımlık nafakası mükellefiyetinde din farkının etkisine geçmeden önce nafakanın üç çeşidini ana hatlarıyla ortaya koymaya çalışacağız.

1. Mülkiyet Nafakası

İslam hukukuna göre, mal “muhafaza altına alınabilen ve mütad şekilde, İslam’a aykırı olmadan kendisinden faydalanılabilen her şeyi ifade etmektedir.” Meşru yollarla bir mala sahip olan kişiye o malın mâliki veya sahibi, o mala da şahsın malı veya mülkü, malı ile kişi arasındaki bu hukuki bağa mülkiyet denmiştir.⁷

Cansız ve canlı malların inşa, yapılış ve yaşayışlarındaki gayelerin gerçekleşmesi için zaman zaman kendilerine masraf yapılması gerekir. Meyve veren ve gelir getiren ağaç, vs. gibi zirâî mallarla gereğinde tamir ve bakımları harcama gerektiren ev, otomobil veya kendilerine devamlı masraf yapılması gereken hayvanlar için gerekli her türlü nakdî veya aynî harcamalar İslam hukukunda nafaka olarak kabul edilmiştir.⁸

Mülkiyet nafakası, kendi içinde cansız malların nafakası ve canlıların nafakası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır:

- a. Cansız Malların Nafakası, Cansız malın sağladığı menfaate mâlik olan kişi veya kişilerin o malın varlığını sürdürmesi için gerekli olan masrafları karşılaması manasına gelmektedir. Bir otomobilin belirli dönemlerde bakımını yaptırm veya meyve veren bir ağacın sulanması cansız malların nafakasına örnek verilebilir.⁹

Zahiriler, sahiplerinin tek geçim kaynağı bu cansız mallar olduğu takdirde cansız malların gerekli harcamalarda bulunarak sahipleri tarafından verimli halde tutulmaları gerektiği, böylece mülk sahiplerinin başkalarına mali yük olmayacakları görüşünü

⁶Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdi (450/1058), *el-Hâviu'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1994, XI/525; *Kâsânî*, IV/15; Zeylâî, III/50; Haddâd ez-Zebidî, II/261; İbn Nuceym, IV/188; Ramlî, VII/177; Haskefi, I/492; Hurâşî, V/189; Meydânî, II/83; *Cezîri*, IV/553; Ömer Nasûhi Bilmen (1393/1971), *Hukuk-ıİslâmiyye ve İstilâhat-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1995, II/446; Vehbe Zuhâyî, *el-Fıkhu'l-İslâmi ve Edilletuh*, Dâru'l-Fikr, Dımeşk 2008, VII/721; Çeker, s.22.

⁷ Özcan, s. 48, 49.

⁸ Hassâf, s. 92, 93; Özcan, s. 49, 50.

taşrlar. Mülk sahibinin bunu yapamadığı takdirde hukuki müdahalenin söz konusu olduğu görüşündedirler.¹⁰

Zahiri mezhebi dışındaki diğer hukukçular; cansız malların gerektirdiği masrafları yapmayan mülk sahibine hukukun müdahale edemeyeceği, fakat malike gerekli harcamalarda bulunmasının dinen vazife olduğunun söylenmesi, aksi halde “mali zarara sebebiyet verdiği için günah işlemiş sayılacağının hatırlatılmasının gerekli olduğu “ fikrini benimsemişlerdir.¹¹

b. Canlıların Nafakası, kendi içinde hayvanların nafakası ve kölelerin nafakası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Hayvanların nafakası, hayvanının hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan harcamaların sahibi veya sahiplerince karşılanmasıdır. Hayvanların nafakasının muhtevasına yem, su, barınak, gerektiğinde iklimin olumsuz tesirlerinden hayvanları korumak için gerekli eşyalarla, tırnaklı hayvanların tırnaklarının kesilmesi ve nalbant ücretiyle, hayvanın sağlığı için yapılan masraflar dahildir.¹²

İslam hukukçuları, hayvan sahibinin hayvan için gerekli olan harcamaları yapmaması durumunda hukukun müdahale edip edemeyeceği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.¹³

Kölelerin nafakası ise, kölenin hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarının sahibi veya sahipleri tarafından karşılanması anlamına gelir. Sahibinin kölesinin nafakasından sorumlu tutulmasının sebebi, ikisi arasındaki mülkiyet bağıdır. Çünkü mülkiyet, maldan yaralanma hakkını mâlike vermektedir. Mâlik de bu istifade karşılığında infak külfetini yükleneyecektir.¹⁴

⁹ Hassaf, s. 92, 93.

¹⁰ İbn Hazm, X/98,99.

¹¹ Hassaf, s. 99.

¹² Hassaf, s. 88; Merğınâni, II/660; İbn Müflih, VII/199; Merdâvi, IV/415; Haskefi, I/513; Meydâni, II/95.

¹³ İbn Hazm, X/97; Kâsâni, IV/39; Merdâvi, IX/408.

¹⁴ Hassaf, s. 89, 90; İbn Hazm, X/97; Kâsâni, IV/39; Aynî, I/191; Merdâvi, IX/408; Kuhistânî, I/359.

2. Evlilik Nafakası

Karı koca arasında nikah akdiyle başlayan ve bu akdin son bulmasıyla ortadan kalkan nafakaya evlilik nafakası denir.¹⁵

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, evlilik süresi içinde hanımın hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan ihtiyaçların tümünü karşılama sorumluluğu sadece kocaya aittir.¹⁶ Hanımın zengin veya fakir olması nafaka alma hakkını etkilemez. Her durumda koca nafakayı temin etmekle mükelleftir.¹⁷

Zâhirîlere göre, hanım zengin koca fakir ise nafakayı hanım temin etmek zorundadır.¹⁸

Karı kocanın farklı dinlere mensup olması veya eşlerden birinin hür olması diğerinin hür olmaması evlilik nafakasını etkilemez.¹⁹

Evlilik nafakası, boşanma, fesih yada eşlerden birinin vefatı gibi durumlarda sona erer. Hanım boşanma iddeti beklediği dönem içinde de nafaka alır ve bu sürenin bitimiyle nafaka alma hakkı da sona erer.²⁰

3. Hısımlık Nafakası

Toplum içerisinde yardıma muhtaç olan veya yardım edilmediği takdirde zarûrete düşecek olan kişilerin ihtiyaçlarının giderilmesi ahlakî bir kuraldır. Ahlakî bir kural olmakla beraber bireylerin, yardıma muhtaç olanlara yardım etmemesi halinde hukukun uyguladığı bir müeyyide yoktur. Ancak yardıma muhtaç olan kişi ile aramızda bir akrabalık ilişkisi bulunduğunda bu kişiye yardım etmememiz toplum düzenini zedeleyeceğinden hukuk bu durumda müeyyideler koymaktadır.²¹

¹⁵İbn Hazm, X/88; Kâsânî, IV/19; İbn Kudâme, IX/293,294; İbn Nüceym, IV/226; Kadri Paşa, s. 29; Çeker, s. 22.

¹⁶Şâfiî, V/77; İbn Hazm, X/88; Kâsânî, IV/28; Cezîri, IV/553; Bilmen, II/446; Çeker, s.29.

¹⁷Şâfiî, V/78; İbn Kudâme, IX/230; Zeylâi, III/51; İbn Müflih, VIII/162; Haddâd ez-Zebîdî, II/261; Merdâvî, IX/352; Hindiyye, III/383; Bilmen, II/446; Kadri Paşa, s.29; Ebû Zehra, s.431.

¹⁸İbn Hazm, X/92.

¹⁹İbn Hazm, X/88; İbn Kudâme, IX/242; Aynî, I/186; İbn Nüceym, IV/188; Ramlî, VII/187; Haskefî, I/493; Meydânî, II/83; I/359.

²⁰Hassaf, s. 63; İbn Kudâme, IX/254; İbn Müflih, VIII/168; Merdâvî, IX/360.

²¹Erbay, s.72.

Esas olarak ahlakî bir kural olan hısımlara yardım yükümlülüğü hukukun tayin ettiği akrabalar arasında söz konusu olduğunda müeyyidelendirilmiş kanûnî bir borç özelliği kazanmaktadır.²²

İslam hukukunda Hısımlık nafakası sorumluluğu, neseb birliğine dayanan bir nafaka sorumluluğudur. Hısımlık nafakası, aralarındaneseb bağı olan ve nafaka sorumluluğu olan kişilerin imkanlarıoranında yardıma muhtaç olan hısımlarına yardım etme, onların nafakalarını temin etme ilkesine dayanır. Hısımlık nafakası denince akla ilk gelen kişiler, ana baba ve çocuklardır. Daha sonra, dede ve torunları arasında söz konusu olan hısımlık nafakası, müşterek bir asılda birleşen civar hısımları arasında da söz konusudur.²³

Burada ana hatlarıyla değindiğimiz hısımlık nafakasının detaylarını bundan sonraki başlıklarda ele almaya çalışacağız.

II. HISIMLIK NAFKASININ MAHİYETİ

A. Hısımlık Nafkasının Hukuki Dayanağı

1. Kitap

İslam hukukçuları aşağıda sıralanacak olan ayetleri fûrûun, usûlüne olan nafaka sorumluluğunun delili olarak göstermişlerdir.²⁴

a. *“Rabbin yalnız kendisine tapmanızı ve anaya babaya iyilik etmenizi emretti. İkisinden birisi, yahut her ikisi, senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa sakın onlara öf bile deme, onları azarlama, onlara güzel söz söyle.”*²⁵

b. *“Biz insana ana babasına iyi davranmasını tavsiye ettik.”*²⁶

c. *“Onlarla dünyada iyi geçinin.”*²⁷

²² Yılmaz Ergenekon, *Türk Medenî Hukukunda YardımNafakaları*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1966, s. 88.

²³ Özcan, s. 83, 84.

²⁴ Tûsî, VII/33; Mâverdî, XI/486; Serahsî, V/222; Kâsânî, IV/30; İbn Kudâme, IX/25; İbn Müflih, VIII/1866; Aynî, I/190; Merdâvî, IX/392; Kuhîstânî, I/356; İbn Nüceym, IV/223; Hurâşî, V/225; Şîrbînî, III/544; Ebu Zehra, s.415; Abdülkerim Zeydan, *Ahkâmu'z-Zimmîyyîne ve'l Müste'minîne Dâri'l İslam*, Mektebetü'l Kudüs, Bağdat 1358, s. 474.

²⁵ 17. İsra, 23.

²⁶ 31. Lokman, 14.

İslam hukukçuları, usûlün, fûrû nafakasından sorumlu olması konusunda ise, şu ayeti delil olarak göstermişlerdir:

“Anneler, çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Bu hüküm emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir. Onların yiyeceği giyeceği, çocuğun babasına aittir. Hiç kimse gücünden fazlası ile mükellef tutulmaz. Ne bir ana ne de bir baba çocuğu yüzünden zarara sokulmasın. Babanın ölümü ile mirasçı olan da yiyecek, giyecek ve zarar hususlarında baba gibidir.”²⁸

İslam hukukçuları usûl ve fûrû dışındaki civar hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyeti konusunda da aynı ayeti²⁹ delil göstermişlerdir.³⁰

2. Sünnet

İslam hukukçuları fakir usûlün nafakasından fûrûun sorumlu olduğuna dair şu hadisleri kaynak göstermişlerdir:³¹

a. *“Kişinin yediğinin en güzeli kendi kazancıdır. Evladı da kişinin kendi kazandığındandır. O halde çocuklarınızın kazandığından muhtaç olduğunuzda yiyin.”³²*

b. *Bir kişi yanında babası olduğu halde Hz. Peygamber’e gelerek, “Ey Allah’ın Rasûlü, benim kendime ait malım var babamın da kendine ait malı var.*

Buna rağmen babam benim malımdan almak istiyor.” deyince, Hz. Peygamber cevap olarak, “Sen ve malın babana aitsiniz.” buyurmuştur.³³

İslam hukukçuları hısımların nafaka alacaklılığındaki sıraları konusunda ise şu hadisi delil göstermişlerdir:

²⁷ 31. Lokman, 15.

²⁸ 2. Bakara, 233.

²⁹ 2. Bakara, 233.

³⁰ Mâverdî, XI/486; Serahsî, V/222; Kâsânî, IV/30; İbn Kudâme, IX/25; İbn Müflîh, VIII/1866; Aynî, I/190; Merdâvî, IX/392.

³¹ Tûsî, VII/30,33; Mâverdî, XI/477,486; Serahsî, V/222; Kâsânî, IV/30; İbn Müflîh, VIII/186; Şîrbînî, III/544; Ramlî, VII/208.

³² Ebû Dâvud Süleyman b. Eş’as es Sicistânî (275/889), *es-Sünen*, Matbaatu’s Seâde, Kahire 1950, (K. Büyü’ ve’l İcâre 79), III/800; İbn Mâce Muhammed b. Yezîd (275/888), *es-Sünen*, Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-Arabîyye, (b.y.) 1953, (K. Ticârât 64), II/ 768,769.

³³ Ebu Davud, (K. Büyü’ ve’l İcâre 79), III/801; İbn Mâce, (K. Ticârât 64), II/ 769.

“Hz. Peygamber (s.a.v.)’e gelerek, “Kime iyilik edeyim Ey Allah’ın Rasûlü” diye soran kişiye, Peygamberimiz: “Önce annene, sonra annene, sonra yine annene, sonra babana, sonra kız ve erkek kardeşlerine, sonra yakın akrabalarına” cevabını vermiştir.”³⁴

Hısımlık nafakasının nafaka alacaklısının ihtiyacına yetecek miktarda ödenmesi konusunda ise, Hind hadisini delil olarak göstermişlerdir:³⁵

*Ebu Süfyan’ın karısı Hind, Hz. Peygamber(s.a.v.)’e gelerek kocasının cimri olduğunu, kendisine ve çocuklarına yeteri kadar nafaka vermediğini söyleyerek şikayette bulununca, Rasulullah şöyle buyurmuştur: “Kocanın malından, onun bilgisi dışında, sana ve çocuklarına yetecek miktarda dine ve örfe uygun olarak al.”*³⁶

3. İcma

Uygulamaalanının sınırı konusunda değişik görüşler olmasına rağmen İslam hukukçuları,hısımlar arasında nafaka hukukunun geçerli olduğu konusunda ittifak etmişler vebuna aykırı görüş beyanında bulunan bir İslam hukukçusuna rastlanmamıştır. Böylece hısımlık nafakasının varlığı konusunda icma meydana gelmiştir.³⁷

4.Akıl

Korunmaya ve bakıma muhtaç olarak dünyaya gelen çocukların ihtiyaçlarının anne babaları tarafından karşılanması , aynı zamanda muhtaç durumda olan anne babanın nafakalarının evlatları tarafından temin edilmesi aklen de kabul gören gerçeklerdir.

Anne baba ve evlat dışındaki akrabaların da birbirini koruyup kollaması toplumun her kesiminden insanın kabul ettiği bir gerçektir. Maddi imkanlarımız olduğu halde yakın akrabamıza yardım elini uzatmamak ise aklen kabul edilemeyecek bir durumdur.³⁸

³⁴ Ebu Davud, (K. Edeb 129), V/351.

³⁵ Tûsî, VII/30; Mâverdî, XI/477; İbn Kudâme, IX/256; Şîrbînî, III/544; Ramlî, VII/208; Zuhâylî, VII/727.

³⁶ Ebû Abdullah Muhammed b.İsmail b.İbrahim el-Buhari (256/870), *el-Câmiu’s-Sahîh*, Dâru’t-Tıbbâti’l Âmira, Bulak 1315, (K. Büyü’ 95), V/2044,2045; Ebu Dâvud, (K. Büyü’ ve’l Ticâret 81), III/802,803.

³⁷ İbn Kudâme, IX/256; İbn Müflih, VIII/186; Şîrbînî, III/544; Ramlî, VII/208; Hurâşî, V/225; el-Adevî, IV/235.

³⁸ Kâsânî, IV/31.

B. Hısımlık Nafakasının Hukuki Vasıfları

Hısımlık Nafakasının hukuki vasıflarını bilmek hısımlık nafakasını evlilik ve mülkiyet nafakasından ayıran temel özellikler hakkında bilgi sahibi olmak ve Hısımlık Nafakasının mahiyetini tam olarak anlayabilmek bakımından önem arz etmektedir. Aşağıda Hısımlık Nafakasının hukuki vasıfları hakkında maddeler halinde genel bilgi vermeye çalışacağız.

1.Hısımlık nafakası, herhangi bir şeyin bedeli olmayıp, ancak ihtiyaç ve zarurete binaen alacaklıya verilir.³⁹

2. İhtiyaç ve zarûret hali devam ettiği sürece taraflar arasında borç ilişkisi devam eder. Örneğin baba, erkek çocuğunun nafakasından çocuk, buluş çağına ulaşincaya kadar sorumludur. Fakat buluş çağına ulaşan çocukta çalışıp kazanmaya mani olan bir durum olması halinde baba, çocuğun nafakasını karşılamaya devam eder.⁴⁰

3.Hısımlık nafakası mükellefiyeti, karşılıklıdır. Yani bir kimsenin diğerinden nafaka istemeye hakkı varsa, aynı zamanda ona karşı nafaka ödeme ile yükümlüdür.⁴¹

4.Hısımlık nafakası mükellefiyeti, sadece alacaklının şahsi ihtiyaçlarını karşılamak için düzenlenmiştir. Örneğin, nafaka alma hakkına sahip olan babanın sonradan evlendiği eşinin nafakasından evladın sorumlu olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmiştir.⁴²

5.Hısımlık nafakası mükellefiyeti, evlilik nafakası mükellefiyetinden sonra gelir. Bir kişi, hem evlilik nafakası mükellefi hem de hısımlık nafakası mükellefi olduğunda ve her ikisini de ödeme imkânı bulunmadığında evlilik nafakası alacaklısı hısımlık nafakası alacaklısına tercih edilir. Çünkü evlilik nafakası bedel hükmündedir. Hısımlık nafakası ise yardım mahiyetindedir.⁴³

6. Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre, zamanın geçmesiyle usûl, fûrû ve diğer hısımlar arasındaki nafaka düşer. Yani hâkim, bir nafakayı takdir ettikten sonra bir ay veya daha fazla bir zaman geçmesine rağmen nafaka alacaklısı nafakayı teslim almazsa

³⁹ Hassaf, s.14; Merdâvî, IX/392; Hurâşî, V/230; Düsûkî, II/524.

⁴⁰ Şâfiî, V/78; Kâdıhan, I/387; Aynî, I/191; el-Adevî, IV/237.

⁴¹ Şîrbînî, III/ 544.

⁴² Kâdıhan, I/388; Özcan, s.81.

⁴³ Şâfiî, V/77; Serahsî, V/187; İbn Kudâme, IX/230; İbn Müflîh, VIII/190.

onun nafaka alma hakkı düşer. Çünkü hısımlık nafakası ihtiyacı gidermek için verilir ve nafaka alacaklısının verilen nafakayı teslim almaması onun ihtiyaç sahibi olmadığını gösterir.⁴⁴

7.Hısımlık nafakası alacaklısı veya mükellefi olma durumu tarafların ölümü ile son bulur ve vârislerine intikal etmez.⁴⁵

C. Hısımlık Nafakasının Uygulama Alanı

Zengin olan veya çalışıp kazanma gücüne sahip olan şahısların, bu güce sahip olmayan akrabasının nafakalarını karşılama sorumlulukları vardır.⁴⁶

Hısımlık nafakasını oluşturan bu sorumluluğun dayanağı olan ayet ve hadislerde infak edilecek akrabanın kimler olduğu konusunda kesin bir sınır çizilmediğinden İslam hukukçuları hısımlık nafakasının uygulama alanı konusunda farklı görüşler beyan etmişlerdir.⁴⁷

İmam Mâlik nafaka sorumluluğundaki sınırı en dar tutan İslam hukukçusudur.⁴⁸ İmam Malik'e göre, sadece anne-baba ve çocuklar arasında nafaka mükellefiyeti vardır. Diğer usûl, fûrû ve civar hısımlar arasında nafaka sorumluluğu yoktur.⁴⁹

İmam Şâfiî'ye göre infakı vacip kılan akrabalık doğumla meydana gelen akrabalıktır. Bu sebeple nafaka mükellefiyeti sadece usûl ve fûrû hısımları arasında mevcuttur. Usûlün anne babası (dede ve nineler) ve fûrûun evlatları (torunlar) da bu gruba dahildir. Bunun dışındaki akrabalar arasında nafaka mükellefiyeti yoktur.⁵⁰

İmam Ebu Hanife ve öğrencilerine göre ise, nafaka mükellefiyeti usûl-fûrû ve mahrem civar hısımlar arasında mevcuttur.⁵¹

⁴⁴ Zeylâî, III/65; Haskefî, I/ 512; el-Adevî, I/237; Meydânî, II/94; Zuhâyî, VII/239; Çeker, s.40.

⁴⁵ İbn Kudâme, IX/290, 296; Mevsîli, IV/9.

⁴⁶ Ebu Zehra, s.415.

⁴⁷ Ebu Zehra, s.415.

⁴⁸ Ebu Zehra, s.415; Özcan, s.139.

⁴⁹ Hurâşî, V/230; Düsûkî, II/523.

⁵⁰ Mâverdî, XI/491; Şîrbîni, III/544; Ramlî, VII/207,208.

⁵¹ Hassaf, s.14,15; Serahsî, V/222,223; Kâsânî, IV/30; Kâdıhan, I/389; Merğînânî, II/655, 656; Mevsîli, IV/10,11; Aynî, I/191; İbnü'l-Hümmam, I/381; Kuhîstanî, I/357,358; İbn Nüceym, IV/218, 223, 225; Haskefî, I/507, 508; Meydânî, II/90, 93.

Ahmed İbn Hanbel'e göre, infakı vacip kılan akrabalık, mirasçı olmaya dayanan akrabalıktır. Bu görüşün nafaka uygulama alanı, birbirinin mirasçısı olan akrabalardır.⁵²

Zâhirî hukukçusu İbn Hazm'a göre nafaka mükellefiyeti usûl, fûrû, mahrem hısımlar ve mirasçı akrabalar arasında mevcuttur.⁵³

Sonuç olarak, mezhepler içerisinde uygulama alanını en geniş tutan Zâhirî ve Hanbelî mezhepleridir. Hısımlık nafakasının uygulama alanını en dar tutan ise Mâlikîlerdir. Mezheplerin hısımlık nafakası mükellefiyetinde ortak olan noktaları ise, usûl ve fûrû arasındaki nafaka mükellefiyetidir.

D. Hısımlık Nafakası Alacaklısında Aranılan Şartlar

1. Fakirlik

Hısımlık nafakasının en temel prensiplerinden biri, kişinin kendine ait malı varsa nafakasını bu maldan karşılama olmasıdır.⁵⁴ Nafakasını karşılayacak kadar mala sahip olan kişi nafaka alma hakkına sahip olamaz.⁵⁵ Ayrıca bir kişinin nafaka alma hakkına sahip olması için temel ihtiyaçlarını kendisinin karşılama gücüne sahip olmaması gerekir. İslam hukukçuları bu durumdaki kişileri fakir olarak adlandırmışlar⁵⁶ ve kimlerin fakir kabul edilebileceği ile ilgili şöyle bir tanımlama yapmışlardır:

Fakir, kendisine zekat vermenin helal ve caiz olduğu, fakat kendisinin zekat vermesi gerekmeyen kişidir. Kendisine zekat vermenin helal ve caiz olduğu kimse ise, artırıcı özelliğe sahip olsun veya olmasın nisab miktarı mala sahip olmayan kişidir.⁵⁷

2. Çalışıp Kazanmaktan Aciz Olmak

⁵² İbn Kudâme, IX/258; İbn Müflîh, VIII/187; Merdâvî, IX/392, 393, 394.

⁵³ İbn Hazm, X/103, 104, 105, 106.

⁵⁴ Şâfiî, V/78; Mâverdî, II/478; Serahsî, V/223; Kâsânî, IV/34; İbn Kudâme, IX/257; İbn Müflîh, VIII/186; Zeylâî, III/62; Hurâşî, V/229; Bilmen, II/497; Ebu Zehra, s.417.

⁵⁵ Mâverdî, XI/478; Kâsânî, IV/34; İbn Kudâme, IX/257; İbn Müflîh, VIII/186.

⁵⁶ Tûsî, VII/30; Mâverdî, XI/478; İbn Hazm, X/101; Kâsânî, IV/34; Merğînânî, II/656; İbn Kudâme, IX/257; Mevslî, IV/11; Zeylâî III/62; İbn Müflîh, VIII/186; Aynî, I/190; Kuhîstânî, I/354; İbn Nüceym, IV/229; Ramlî, VII/178; Hurâşî, V/225; el-Adevî, IV/237; Düsûkî, II/524; Cezîri, IV/585; Zuhâyî, VII/727,730; Bilmen, II/498; Çeker, s.43; Zeydan, s.471.

⁵⁷ Kâsânî, IV/34; İbn Nüceym, IV/229; Ramlî, VII/178; Zuhâyî, VII/730.

Fakir olmanın yanı sıra herhangi bir sebepten dolayı çalışıp kazanma imkanına sahip olamayan kişi de nafaka alma hakkına sahip görülmüştür.⁵⁸

Hanefî hukukçulara göre, fûrûun usûlünün nafakasını karşılama sorumluluğunda bu şart geçerli değildir.⁵⁹ Yani baba çalışıp kazanma gücüne sahip olsa bile evladın onun nafakasını karşılması gerekir. Dede ve nineler de bu gruba dahildir. Hanefî hukukçulara göre, usûlün nafakası dışındaki nafaka sorumluluğunda ise, çalışıp kazanma gücüne sahip olan kişi, nafaka alma hakkına sahip olamaz. Çünkü bu kişi, çalışıp, kazanabilme yeteneği bakımından zengin kabul edilmektedir.⁶⁰

İslam hukukçuları bir kişinin çalışıp kendi nafakasını kazanmasına mani olan sebepleri şu şekilde belirlemişlerdir:

a. Bedenî Bakımdan Rahatsız Olmak

Bir kişinin çalışıp kazanmasına engel olan bedensel bir rahatsızlığının bulunmasıdır.

İslam hukukçuları tarafından bu rahatsızlıklar körlük, sağırılık, dilsizlik, yaşlılık, elin veya ayağın tutmaması, bir veya birkaç uzvun eksik olması, felçli olmak şeklinde açıklanmıştır.⁶¹

Bedensel rahatsızlıkların burada sayılanlardan ibaret olmadığı bunların yanı sıra bir kişinin çalışamamasına sebep olan her türlü bedensel rahatsızlığı kapsadığı söylenebilir.

b. Rûhî Bakımdan Rahatsız Olmak

Kişinin aklî melekelerini tam olarak kullanamaması veya ruh ve sinir hastası olması çalışıp kazanmasına mani olan bir durumdur.

İslam hukukçuları tarafından bu gruba giren rahatsızlıklar, delilik, bunaklık, saralı olmak, hafıza kaybına uğramak şeklinde açıklanmıştır.⁶²

⁵⁸ Hassaf, s.71; Mevsîlî, IV/11; Kâsânî, IV/36; Merğînânî, II/656; İbn Kudâme, IX/257; Zeylâî, III/64; İbn Müflîh, VIII/186; İbnü'l-Hümam, I/377; İbn Nüceym, IV/228; Ramlî, VII/209; Düsûkî, II/524.

⁵⁹Serahsî, V/222; Kâsânî, V/35; Merğînânî, II/657; Mevsîlî, IV/11; İbn Nüceym, IV/223; Ebu Zehra, s.417.

⁶⁰ Kâsânî, IV/35; Merğînânî, II/656; Mevsîlî, IV/11; Zeylâî, III/64; İbn Nüceym, IV/228.

⁶¹ Hassaf, s.71; Tûsî, VII/30; Mâverdî, XI/478; İbn Hazm, X/101; Kâsânî, IV/35; Kâdîhan, I/387; Merğînânî, II/656; Mevsîlî, IV/10; Zeylâî, III/63; İbn Müflîh, VIII/189; Aynî, I/190; İbnü'l-Hümam, I/377; Kuhîstânî, I/355; İbn Nüceym, IV/228; Ramlî, VII/209; Haskefî, I/508; el-Adevî, IV/237; Düsûkî,

c. Küçüklük

Bir kişinin doğumundan buluğ çağına ulaşınca kadar geçirdiği dönem çocukluk dönemidir.⁶³ Bu dönemde çocuk, fizyolojik ve psikolojik olarak çalışıp kazanma gücüne sahip değildir. Bu sebepten, küçüklük, yani çocuğun buluğ çağına ulaşınca kadar geçirdiği dönem, çalışıp kazanmaktan aciz olduğu bir zaman dilimi olarak kabul edilmiş ve buluğ çağına ulaşınca kadar her çocuk nafaka alma hakkına sahip görülmüştür.⁶⁴

d. Dişilik

İslam hukukçuları tarafından evlenmemiş olan kız çocuğu çalışıp kazanmaktan aciz olanlar grubuna dahil edilmiş ve her hâlükarda nafaka alma hakkına sahip görülmüştür.⁶⁵

e. Öğrenci Olmak

İlimle meşgul olan bir kişinin zamanının büyük bir kısmını ilmi faaliyetlerde bulunarak ve ders çalışarak geçirmesi gerekmektedir. Bu meşguliyetler kişiyi nafakasını kazanmak için çalışmaktan alıkoyar. İslam hukukçuları da bu gerçekten hareket ederek öğrenciliği çalışıp kazanmaktan âcizlik olarak kabul etmişlerdir.⁶⁶

Bununla beraber klasik dönem İslam hukukçuları, kendi dönemlerinde bir ayrıma gitmedikleri halde çağdaş İslam hukukçularının bir kısmı, bir öğrencinin nafaka alma hakkına sahip olabilmesi için İslâmî emir ve yasaklara uygun yaşaması gerektiğini ileri sürmüşler, bazı çağdaş İslam hukukçuları da İslâmî ilimlerle meşgul olan öğrencilerin

II/524; Meydânî, II/93; Cezîri, IV/585; Zuhâyî, VII/731; Hîndîyye, III/418; Bilmen, II/497; Kadri Paşa, s.68; Ebu Zehra, s.417; Çeker, s.43.

⁶² Tûsî, VII/30, 31; Mâverdî, XI/478; Kâsânî, IV/35; İbn Müflîh, VIII/189,190; İbn Nüceym, IV/228; Şîrbînî, III/546; Ramlî, IV/209; Haskefî, I/508;el- Adevî, IV/237; Düsûkî, II/524; Meydânî, II/93; Kadri Paşa, s.68; Zuhâyî, VII/731; Çeker, 43.

⁶³ Kâsânî, IV/35; Ramlî, VII/209.

⁶⁴ Şâfî, V/78; Hassaf, s.71; Tûsî, VII/30; Serahsî, V/222; Kâsânî, IV/35; Kâdıhan, I/387; Merğînânî, II/656; İbn Kudâme, IX/257; İbn Müflîh, VIII/186; Aynî, I/190; İbnü'l-Hümmam, I/377; Kuhîstânî, I/354; İbn Nüceym, IV/218; Şîrbînî, III/546; Ramlî, VII/209; el-Adevî, IV/237; Düsûkî, II/524; Cezîri, IV/585; Kadri Paşa, s. 68.

⁶⁵ Kâsânî, IV/35; Kâdıhan, I/387; İbnü'l-Hümmam, I/379; İbn Nüceym, IV/228; Haskefî, I/508; Hurâşî, V/229; el-Adevî, IV/237; Meydânî, II/93..

⁶⁶ Hassaf, s.71; Mevsîlî, IV/11; İbnü'l Hümmam, I/377; Kuhîstânî, I/356; İbn Nüceym, IV/228; Haskefî, I/508; Meydânî, II/9; Hindîyye, III/418; Cezîri, IV/585; Ebu Zehra, s.418; Zuhâyî, VII/731.

nafaka alma hakkına sahip olabileceğini diğer ilimlerle uğraşanların ise nafaka alma hakkına sahip olamayacağını söylemişlerdir.⁶⁷

f. Çalışmanın Ayıp Sayılması ve İşsizlik

Bazı toplumlarda eşraftan olan ailelerin çocuklarını ücret karşılığında çalıştırmak o toplumlardaki sosyal anlayışa ve örflere göre ayıp sayılmaktadır. İslam hukukçularının bir kısmı, toplumun seçkin ve mümtaz kişilerinden veya eşraftan olup da para kazanmak için çalışmasının, ayıp sayıldığı şahısların varlığına itibar ederek, bu şahısları çalışmaktan aciz saymışlardır. İslam hukukçularının bir kısmı ise bu görüşe karşı çıkmış ve seçkin sahabîlerin bile çalışmaktan geri durmadıklarını söyleyerek bunu hısımlık nafakası alacaklısı olma nedeni olarak görmemişlerdir.

Günümüzde ise böyle bir nedenin uygulamada bir örneğine rastlanmamakla beraber yaygın olarak rastlanan işsizlik sorunu nedeniyle bir şahsın iş bulamaması ve bu sebeple geçimini sağlayamaması çalışmaktan acizlik olarak kabul edilmiştir.⁶⁸

E. Hısımlık Nafakası Borçlusunda Aranılan Şartlar

1. Zenginlik

Hısımlık nafakası mükellefiyeti zengine aittir.⁶⁹ İslam hukukçuları tarafından kimlerin zengin kabul edileceği ile ilgili üç farklı tanım yapılmıştır:

- a. Zengin, zekat nisabı kadar mal varlığına sahip olan ve zekat vermeye mükellef olan kişidir.⁷⁰
- b. Zengin, fitre nisabı kadar mal varlığına sahip olan, zekat alması haram olan ve zekat vermesi gerekmeyen kişidir.⁷¹

⁶⁷ Hindiyye, III/418; Ebu Zehra, s.418.

⁶⁸ Hindiyye, III/418; Bilmen, II/497; Kadri Paşa, s.68; Ebu Zehra, s.418; Zuhâyî, VII/731.

⁶⁹ Mâverdi, II/478; Kâsânî, IV/35; Kâdîhan, I/388; İbn Müflîh, VIII/187; Zebîdî, II/248; Aynî, I/191; İbnü'l-Hümmam, I/379; Kuhîstânî, I/358; İbn Nüceym, IV/230; Haskefî, I/508; Hurâşî, V/225, 230; Meydânî, II/93.

⁷⁰ Kâdîhan, I/388; Kuhîstânî, I/358.

⁷¹ Serahsî, V/224; Kâsânî, IV/35; Merğînânî, II/658; Mevsîlî, IV/12; Zeylâî, III/64; Kuhîstânî, I/357; İbn Nüceym, IV/230; Haskefî, I/507; Aynî, I/191; Meydânî, II/93; Ebu Zehra, s.419; Zuhâyî, VII/729; Çeker, s.30.

c.Zengin, aylık veya günlük olarak aldığı bir kazancı olan ve bu kazancından kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra elinde bir miktar parası kalan kişidir.⁷²

Hanefî hukukçular usûl ve fûrû nafakası mükellefiyetinde zenginliği şart koşmamış⁷³ mahrem hısımların nafaka mükellefiyetinde zengin olmayı şart koşmuşlardır.⁷⁴

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî hukukçuları ise, usûl ve fûrû nafakası mükellefiyetinde zengin olmayı şart koşmuşlardır.⁷⁵

2. Çalışıp Kazanma İmkânı

Bir kişinin kendisinin ve bakmakla mükellef olduğu kişilerin nafakasını temin edecek kadar çalışıp kazanmaya güç yetirebilmesidir.⁷⁶ Bu imkana sahip olan kişi gerçek anlamda zengin olmasa da çalışıp kazanma imkanı bakımından hükmen zengin kabul edilir.⁷⁷

Hanefîhukukçulara göre, bir kişinin usûl ve fûrû nafakasından sorumlu olması için zengin olmasa da çalışıp kazanmaya güç yetirebilmesi yeterlidir.⁷⁸

F. Hısımlık Nafakası Alacaklısı ve Borçlusunda Aranılan Ortak Şartlar

1.Hür Olmak

Hısımlık nafakası alacaklısı ve borçlusu olmanın en temel şartı hür olmaktır.⁷⁹

Hür olmayan bir kişinin nafakası sahibine aittir. Kendi nafakası bile sahibi tarafından karşılanan bir kişinin bir başkasının nafakasından sorumlu olması söz konusu olamaz.⁸⁰

⁷² Serahsî, V/224; Kâsânî, IV/35; Kâdıhan, I/388; Merğînânî, II/658; Mevsîlî, IV/12; Zeylâî, III/64; Aynî, I/19; İbnü'l Hümmam, I/380; Kuhîstânî, I/357; İbn Nüceym, IV/230; Haskefî, I/507; Meydânî, II/93.

⁷³ Serahsî, V/22; Kâsânî, IV/35; Mevsîlî, IV/12; Aynî, I/191; Kuhîstânî, I/358.

⁷⁴ Kâsânî, IV/35; Mevsîlî, IV/12; Aynî, I/191; Kuhîstânî, I/358; Ebu Zehra; s.418.

⁷⁵ İbn Müflîh, VIII/187; Hurâşî, V/230.

⁷⁶ Tûsî, VII/31; Mâverdî, XI/478; Ramlî, VII/209; Ebu Zehra, s.419; Zuhâyî, VII/727.

⁷⁷ Tûsî, VII/31; Mâverdî, XI/478; Mevsîlî, IV/11; Ramlî, VII/209; Düsûkî, II/522.

⁷⁸ Serahsî, V/22; Kâsânî, IV/35; Mevsîlî, IV/12.

2. Harbi Olmamak

İslam hukukçuları dünyayı Dâru'l İslam (İslam memleketi) ve Dâru'l Harb (Harp memleketi) olarak ikiye ayırmışlardır.⁸¹

Dâru'l İslam, Müslümanların yönetimi altında bulunan ve İslam hükümlerinin geçerli olduğu memleketlerdir. Dâru'l Harb ise, Müslümanların yönetimi altında bulunmayan ve İslam hükümlerinin geçerli olmadığı memleketlerdir. Harp memleketinin halkına harbî adı verilmiştir.⁸²

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, usûl, furû ve civar hısımlarından birinin harbî olması, nafaka mükellefiyetine engel olur.⁸³ Çünkü Kur'an-ı Kerim'de konuyla ilgili ayetlerde,⁸⁴ Müslümanların harp memleketi vatandaşlarına iyilik etmeleri yasaklanmıştır.⁸⁵

2. Mirasçılık Ehliyeti

Hanbelî hukukçulara göre, hısımlar arasında nafaka hukukunun cereyan edebilmesi için taraflar arasında mirasçılık ehliyetinin bulunması gerekir. Aralarında mîras hukukunun bulunmadığı hısımlar birbirlerine karşı nafaka alacaklısı ve borçlusunu olamazlar. Hanbelî hukukçular tarafından, Usûl ve furû arasındaki nafaka mükellefiyetinde mirasçı olma ehliyeti yeterli görülüş, hakiki mirasçılık şart koşulmamıştır. Civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde ise, mükellefin hakîkî vâris durumunda bulunması gerekir.⁸⁶

⁷⁹ Şâfiî, V/81; Mâverdî, XI/478; İbn Kudâme, IX/257; Zeylâî III/62; İbn Müflih, VIII/186; İbn Nüceym, IV/218; Şîrbînî, III/544; Ramlî, VII/207; Hurâşî, V/229; el-Adevî, IV/237; Düsûkî, II/524; Cezîri, IV/585.

⁸⁰ Ramlî, VII/207; Hurâşî, V/229.

⁸¹ Bilmen, II/369.

⁸² Bilmen, II/369.

⁸³ Hassaf, s.80; Kâdihan, I/389; Zeylâî III/63; Aynî, I/190; İbnü'l-Hümmam, I/381; Haskefi, I/510; Meydânî, II/92; Kadri Paşa, s.72; Zuhâyî, VII/729; Çeker, s.25.

⁸⁴ 60. Mümtehine, 18,19.

⁸⁵ Haskefi, I/510; Meydânî, II/92.

⁸⁶ İbn Müflih, VIII/187; İbn Kudâme, IX/259; Merdâvî, IX/392, 393.

Hanefî mezhebine göre, hem usûl ve fûrû arasındaki hem de mahrem civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde mirasçı olma ehliyetine sahip olmak yeterli görülmüştür.⁸⁷

Şâfî ve Mâlikî mezheplerinde usûl ve fûrû nafakasında mirasçı olma ehliyeti yeterli görülmüştür. Bu mezheplerde civar hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyeti kabul edilmemektedir.⁸⁸

G. Türk Medeni Hukukuna Göre Hısımlık Nafakası Mükellefiyeti

Yoksulluğa düşmüş olan ve muhtaç durumda bulunan kimselere yardım etmek, din ve ahlaki sorumluluğun sonucudur. Ancak bu sorumluluğun müeyyidesi mânevidir, yani yoksul bir kimseye yardım etmeyenler bir bakıma günah işlemiş olurlar; fakat onları devlet eliyle yardıma zorlamak mümkün değildir.

Aile fertlerinden birinin yoksulluğa düşmesi halinde diğerlerinin onun yardımına koşmaları da din ve ahlak kaidelerinin icabındandır. Fakat bu, hukuk kaidesi haline gelmediği müddetçe aile fertlerini zarûret içinde bulunan hısımlarına yardım etmeye zorlamak imkanı yoktur. Diğer taraftan ise, yoksulluğa düşen bir hısıma yardım etmemek aile dayanışması fikrine aykırı düştüğü gibi, toplumun hak duygusunu da zedeler. İşte bütün bu düşüncelerle kanun koyucular bir kimseyi, yoksulluğa düşmüş olan hısımlarına yardım etmeye zorlamaktadır ki, buna “nafaka mükellefiyeti” deriz. Nitekim kanun koyucusu da Medenî Kanununun 35. maddesinde bu müesseseyi düzenlemiştir.⁸⁹

Türk Medenî Kanunu, nafaka ile mükellef olanların sınırını dar tutmuştur. Medenî Kanununun 35. Maddesine göre, nafaka vermekle mükellef olanlar, usûl ve fûrû ile kardeşlerdir. Bunların dışında kalan diğer hısımların, mesela amca, dayı, hala, teyzenin yeğenlerine veya bir kimsenin amca, hala, dayı ve teyzesine karşı nafaka mükellefiyetleri yoktur. Aynı şekilde sıhrî hısımlar için de nafaka mükellefiyeti söz konusu olmaz.⁹⁰

1. Türk Medenî Hukukuna Göre Hısımlık Nafakasının Uygulama Alanı

⁸⁷Kâsânî, IV/31; Kâdîhan, I/389; Mevsîli, IV/11; Zeylâî, III/64; İbn Nüceym, IV/228; Haskefî, I/509; Kuhîstânî, I/358; Meydânî, II/93; İbn Âbidin, II/740.

⁸⁸Mâverîdî, XI/491; Şîrbînî, III/544; Ramlî, VII/207,208; Cezîri, IV/593.

⁸⁹Ergenekon, s.25; Turgut Akıntürk, *Aile Hukuku*, Sevinç Matbaası, Ankara 1975, s.351.

⁹⁰Akıntürk, s. 352.

a. Usûl ve Fûrû Arasındaki Nafaka Uygulaması

M.K. 315. maddesine göre; Usûl ve Fûrû zarûret halinde birbirlerine nafaka vermekle mükelleftir. Usûl-fûrû hısımlığı, birbirinin sulbünden veya sadrından gelenler arasındaki kan hısımlığıdır. Düz hat üzere yukarıya doğru “usûl”, aşağıya doğru “fûrû” olarak uzanıp gider. Bu sebeple büyük baba torununa, nafaka vermekle mükellef olduğu gibi, bir torunun da nine veya dedelerine karşı nafaka mükellefiyeti vardır.⁹¹

Usûl ve fûrûnun birbirlerine nafaka vermekle mükellef olmaları için, aralarındaki nesep bağının sahih olması da gerekmez. Diğer bir deyimle, gayri sahih nesepli bir çocuk usûlünden nafaka talep edebileceği gibi, usûlü de çocuktan nafaka isteyebilirler. Ancak evlilik dışında doğmuş olan çocuk, hukuken belli olmadığı müddetçe tabî babadan ve onun usûlünden nafaka isteyemez ise de ana ve onun usûlünden isteyebilir. Zîra hukuken belli olmayan baba ile çocuk arasında usûl-fûrû hısımlığı meydana gelmediği halde, ana ile çocuk arasında böyle bir münasebet doğumla kendiliğinden meydana gelir.⁹²

Aynı şekilde, evlat edinenle evlatlık arasında da karşılıklı nafaka mükellefiyeti vardır.⁹³

b. Kardeşler Arasındaki Nafaka Uygulaması

Türk Medenî Kanunu, kardeşler arasında da nafaka mükellefiyetini kabul etmiştir. Bu suretle nafaka mükellefiyeti sadece usûl-fûrû hısımlarına inhisar etmemekte, civar hısımları da bir ölçüde onun şümûlüne girmektedir. Ancak, usûl ve fûrû hısımlığında bir sınırlama yapılmadığı halde, civar hısımlığında bu mükellefiyet ikinci dereceye tahdit edilmiş, yani yalnız “kardeşlere” yükletilmiştir. Bu sebeple üçüncü ve dördüncü dereceden civar hısımlarının nafaka mükellefiyetleri yoktur.⁹⁴

2. Mukayeseli Hukukta Hısımlık Nafakasının Uygulama Alanı

Türk Medenî hukuku bakımından kısaca temas ettiğimiz hısımlar arası nafaka mükellefiyeti mevcut hukuk sistemlerinde çok farklı şekilde tanzim düzenlenmiştir. Bu

⁹¹ Hüseyin Avni Göktürk, *Türk Medenî Hukuku*, Güney Matbaacılık, Ankara 1954, s. 463; Akıntürk, s.352.

⁹² Akıntürk, s.352.

⁹³ Akıntürk, s.353.

⁹⁴ Göktürk, s.463; Akıntürk, s.353.

farklılık bilhassa nafakaya hak sahibi olanlar ile nafaka mükelleflerinin kapsamı ve nafaka münasebetini yaratan hukuki bağ bakımından devletler hususi hukuku için önem kazanır.Nafaka ihtilaflarının bugün milletlerarası uygulama sahasında daima geniş bir yer tutması yanında mevcut hukuk sistemlerinde farklı hal şekilleri ihtiva etmesi meselenin milletlerarası anlaşmalar yoluyla çözümünü zarûri kılmıştır. Son yıllarda uzun çalışmalar neticesi meydana getirilen nafakaya ilişkin uluslar arası anlaşmalar böyle bir zarûretin neticesidir.Bu bakımdan asgari nafaka mükellef ve hak sahiplerinin kapsamı ve nafaka münasebetini meydana getiren hukukî bağın çeşitli hukuk sistemlerinde arzettiği farklılığı mukayeseli bir tarzda belirtmeye çalışacağız.⁹⁵

a. Usul ve Fürû Arasındaki Nafaka Uygulaması

Hukuk sistemlerinde en geniş ölçüde birlik arz eden nafaka hükümleri usûl ve fürû arasındaki nafaka münasebetine tekabül eder.

Hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde usûl ve fürû arasında karşılıklı bir nafaka münasebeti kabul edilmiştir. Örneğin Avusturya, Bulgaristan, Hollanda, İran, İspanya, İtalya, Japonya, Irak, Sovyet Rusya, Güney Kore, Küba, İsveç, Tunus, Meksika, Polonya, Portekiz, Suriye, Şili, Danimarka, Peru, hukuk nizamları usûl ve fürû nafakasını kabul etmiştir.⁹⁶

b.Kardeşler Arasındaki Nafaka Uygulaması

Alman, Çek Cumhuriyeti, Dominik Cumhuriyeti, Danimarka, Avusturya, Fransa, Hollanda, Norveç, İsveç ve Tunus hukukları kardeşler arası nafaka mükellefiyetini tanımaktadır. Buna karşılık çoğunluk hukuk sistemleri ancak belli şartlar gerçekleştiğinde kardeşler arasında nafaka mükellefiyetinin var olacağını kabul etmişlerdir.Örneğin, Arjantin ve Arnavutluk reşit olmayan kardeşler karşısında, Brezilya, Bulgaristan ve Ekvator, bedenî veya ruhî bir rahatsızlık sebebiyle veya kendi kusuru olmaksızın nafakasını temin edemeyen kardeşler karşısında, Japon, Kolombiya, Güney Kore, Macaristan reşit olan kardeşlerin reşit olmayan kardeşler karşısında,Yunanistan özel sebeplerden, özellikle yaşlılık, ağır hastalık veya malüllükten dolayı nafakasını temin edemeyen kardeşler karşısında ve Amerika

⁹⁵Ergin Nomer,*Devletler Hususî Hukukunda Nafaka*, Cezaevi Matbaası, İstanbul 1967, s.10.

⁹⁶Nomer, s.11,12.

Birleşik Devletlerinin bir çok eyalet hukukları kardeşler arası nafaka mükellefiyetini kabul etmektedir.⁹⁷

c.Civar Hısımlar Arasındaki Nafaka Uygulaması

Usûl ve fûrû ile kardeşler dışında kalan hısımlar arasında bir nafaka ilişkisi genellikle kanunlarda yer almamıştır. Muayyen bazı hukuklarda civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyeti kabul edilmektedir.⁹⁸

d. Sıhrî Hısımlar Arasındaki Nafaka Uygulaması

Kayınpeder ve kayınvalide ile damat veya gelin arasında nafaka mükellefiyeti tanıyan hukuklar pek fazla olmamakla beraber hükümleri bakımından kendi aralarında da birlik arz etmezler.⁹⁹

⁹⁷Nomer, s.13.

⁹⁸Nomer, s. 14.

⁹⁹Nomer, s.15.

İKİNCİ BÖLÜM

**İSLAM HUKUNDA DİN FARKININ HISIMLIK NAFKASI
MÜKELLEFIYETİNDEKİ
ETKİLERİ**

I. GENEL OLARAK DİN FARKI FAKTÖRÜ

A. Din Farkı Kavramı

Kur'an-ı Kerim'de insanlar genel olarak iki ayrı inanç grubuna ayrılmaktadır. Bu iki inanç grubu mü'minler ve kâfirlerdir. Kâfirler ifadesi, hem müşrikleri hem de Hıristiyan, Yahudi ve İslam dîni dışındaki diğer tüm din mensuplarını kapsamaktadır.¹⁰⁰ Din farkı kavramıyla ifade edilen de şahısların mü'min olmaları ve mü'min olmamaları manasındadır.

Bu bölümde öncelikle, din farkının aile hukukunda hangi alanlara etki ettiğine çok kısa olarak temas ettikten sonra asıl konumuz olan din farkının hısımlık nafakası mükellefiyeti üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışacağız.

B. İslam Aile Hukukunda Din Farkının Etkili Olduğu Alanlar

Müslüman olan bir erkeğin, ehl-i kitap olan bir kadınla evliliğinin meşru olup, olmadığı ile ilgili, Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

*“Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden namuslu, hür kadınlar zîna etmeksizin, gizli dost tutmaksızın, namuslu bir biçimde (evlenmek üzere) mehirlerini verdiğiniz takdirde size helaldir.”*¹⁰¹

İslam hukukçularının çoğu bu Ayet-i kerîme'ye dayanarak, Müslüman olan bir erkeğin ehl-i kitap olan bir kadınla evliliğinin meşru olduğunu söylemişlerdir.¹⁰²

Müslüman olan bir erkeğin müşrik olan bir hanımla evliliği meselesi, Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde açıklanmıştır:

*“İman etmedikçe müşrik kadınlarla evlenmeyin.”*¹⁰³

Ayetteki sarîh beyana istinaden kadın olsun erkek olsun mü'min olan bir kişinin müşrik olan bir kimse ile evlenmesinin haram olduğu konusunda İslam hukukçuları arasında görüş birliği vardır.¹⁰⁴

¹⁰⁰ 60. Mümtehine, 10.

¹⁰¹ 5. Mâide, 5.

¹⁰² Sahnûn b. Said et-Tenûhi (240/854), *el-Müdevvenetü'l- Kübrâ*, Matbaatu's-Seâde, Mısır 1323, IV/138; İbn Hazm IX/445; İbn Kudâme, VI/712; İbnü'l-Hümâm, II/37.

¹⁰³ 2. Bakara, 221.

¹⁰⁴ Kâsâni, II/270; İbn Kudâme, VI/294; Şîrbîni, III/234.

İslam dininden çıkıp başka bir din veya inanca intisap eden veya İslam dininden çıktuktan sonra hiçbir dînî inancı kabul etmeyen kimseye mürted denir.¹⁰⁵

Müslüman olan bir erkeğin mürted olan bir hanımla evliliğinin haram olduğu konusunda İslam hukukçuları görüş birliği içindedir.¹⁰⁶

İslam hukukçuları Müslüman olan bir kadının, müşrik, ehl-i kitap, ateist ve hangi inanç ve ideolojiye sahip olursa olsun Müslüman olmayan bir erkekle evliliğinin konu ile ilgili nasslara¹⁰⁷ dayanarak haram olduğu konusunda görüş birliği içindedirler.¹⁰⁸

Din farkının hukuku etkilediği bir başka konu da çocuğun bakımındır. Hıdâne olarak ifade edilen bu konuda çocuğun bakım ve eğitiminde şefkat, merhamet, sevgi ve sabır gibi vasıfların ehemmiyetinden dolayı kadınlara öncelik tanınmıştır. Genel olarak din ayrılığının, özelde annenin gayrı Müslim olmasının hıdâne hakkına etkisi meselesinde İslam hukukçuları arasında farklı görüşler bulunmaktadır.

Şâfiî ve Hanbelî hukukçular kadın-erkek ayrımı yapmaksızın hıdâne hakkına sahip olacak kişinin anne dahî olsa Müslüman olmasını şart koşmuşlardır.¹⁰⁹

Hanefî ve Malikî hukukçuları ise, hıdâne hususunda kadın-erkek ayrımı yaparak, çocuğun annesi veya başka bir hıdâne hakkı sahibi olsun, kadınsa Müslüman olmasını şart koşmamışlardır.¹¹⁰

Hıdâne hakkı sahibinin erkek olması durumunda İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, Müslümanlık zorunlu şarttır.¹¹¹

Velayet sözlükte; idare etmek, düzenlemek, işi üzerine almak, yardım etmek ve sevmek gibi anlamlara gelmektedir. İslam hukuk terimi olarak velayet; ergin, akıllı ve reşid olan

¹⁰⁵ İbn Kudâme, VI/640,641; İbnü'l-Hümâm, II/514; Şirbîni, IV/133.

¹⁰⁶ Kâsâni, IV/270; Şirâzî, II/44.

¹⁰⁷ 60. Mümtehhine, 10; 2. Bakara, 221.

¹⁰⁸ Sahnun, III/148; İbn Hazm, IX/449; Kâsâni, II/271; İbn Kudâme, VI/472.

¹⁰⁹ Ebû İshak İbrahim b. Yusuf el-Fîrûzâbâdî eş-Şirâzî (476/1083), *el-Mühezzeb fi Fıkhı Mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır (t.y.), II/169; İbn Kudâme, VII/613,614.

¹¹⁰ Sahnun, V/38; İbn Âbidin, II/871.

¹¹¹ Şirâzî, II/169; İbn Âbidin, II/871.

bir kimsenin eda ehliyeti hiç olmayan veya eksik bulunan başka birisinin şahsına veya mallarına ilişkin işlerini gözetip yürütmek üzere onun yerini tutmasıdır.¹¹²

Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde mü'minlerin mü'minleri bırakıp kâfirleri ya da Hristiyan ve Yahudileri dost ve idâreci edinmemesi istenmiştir.¹¹³ İslam hukukçuları konuyla ilgili ayetlere dayanarak bir gayrı Müslimin Müslüman üzerinde bir Müslümanın da gayrı Müslim üzerinde velayet yetkisinin olamayacağına dair görüş birliğine varmışlardır.¹¹⁴

Ölen kişinin geride bıraktığı mal ve haklara miras denir.¹¹⁵ İslam hukukçuları, "Allah mü'minler aleyhine kâfirlere asla yol vermeyecektir."¹¹⁶ Âyeti kerîmesi ile, "Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mîrasçı olamaz."¹¹⁷ hadîsine dayanarak din farkının mîras hukukuna engel teşkil ettiği konusunda görüş birliğine varmışlardır.¹¹⁸ Söz konusu ayetin delalet ettiği bir diğer hüküm de gayrı Müslimin Müslüman bir kimse aleyhine şahitliğinin geçersiz oluşudur.

Din farkı başta ceza hukuku olmak üzere hukukun diğer alanlarında da etkili olduğu halde asıl konumuz olmadığı için bu konulara burada yer vermedik. Din farkının etkileri ile ilgili bu kısa izahtan sonra hısımlık nafakasında din farkının etkilerini ele alacağız.

II.HISIMLIK NAFKASI MÜKELLEFİYETİNDE DİN FARKININ ETKİSİ

Bu bölümde öncelikle, usûl ve fûrû hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde din farkının etkilerine temas ettikten sonra, civar hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyetinde din farkının etkilerini ele alacağız.

A. Usûl ve Fûrû Hısımları Arasındaki Din Farkının Nafaka Mükellefiyetine Etkisi

Hısımlık nafakası usûl, fûrû ve civar hısımları arasında cereyan eder. İslam hukukunda bir şahsın usûlü, birinci derecede o şahsın annesi, babası, ikinci derecede dede ve

¹¹² Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, Mistaş Matbaası, Konya 1977, s. 77.

¹¹³ 4. Nisa, 144; 5. Maide, 51, 56.

¹¹⁴ Kâsâni, II/239; İbn Âbidin, II/51; Zuhayli, VII/197, 198.

¹¹⁵ Meydâni, II/186.

¹¹⁶ İbn Mâce, (K. Ferâiz 6), II/911.

¹¹⁷ 4. Nisa, 141.

¹¹⁸ Şâfiî, IV/3; Mâverdî, VIII/78; İbn Hazm, IX/304; İbn Kudâme VI/294; Meydâni, II/101.

nineleri, üçüncü derecede nine ve dedelerinin anne ve babalarıdır. Bu dereceler ne kadar ilerlerse ilerlesin, hiçbir derece sınırı olmaksızın, her usûl derecesindeki şahıs, “usûl” tâbirinin kapsamındadır.¹¹⁹

Bir şahsın fûrûu, birinci derecede, o şahsın dünyaya getirdiği veya kendi sulbünden olan çocuklardır. Kadının dünyaya getirdiği çocukları o kadının fûrûudur. Erkeğin kendi sulbünden ve nikahlı karısından olan çocuğu, o erkeğin fûrûudur. Bir şahsın kız ve erkek torunları yani kızının dünyaya getirdiği çocuklarla, oğlunun nikahlı karısından olan çocukları o şahsın ikinci derece fûrûudur. Bu torunların dereceleri ne kadar ilerlerse ilerlesinler, hiçbir derece sınırı olmaksızın, her derecedeki şahıs “fûrû” ifadesinin kapsamındadır.¹²⁰

İslam hukukçuları usûl ve fûrû hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde, nafaka borçlusu ve alacaklısının aynı dine mensup olmasının gerekli olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilafları iki başlık altında incelemeye çalışacağız.

1.Din Farkının Usûl ve Fûrû Nafakasında Etkili Olmadığı Görüşünü Savunanlar

1. Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Zâhirî ve Şîî imamların oluşturduğu cumhura göre, usûl ve fûrû arasındaki nafaka mükellefiyetinde aynı dine mensup olma şartı yoktur.¹²¹ Yani Müslüman olan evlat kâfir olan anne babasının, dede ve ninesinin nafakasını ödemek zorundadır. Müslüman olan anne baba da kâfir olan evladının ve torunlarının nafakasını ödemek zorundadır. Tam tersi içinde aynı durum söz konusudur. Yani kâfir olan evlat Müslüman anne babasının, dede ve ninesinin, kâfir olan anne baba da Müslüman olan evlatlarının ve torunlarının nafakasını karşılamak zorundadır. Mâlikîler ikinci dereceden zümreyi usûl ve fûrû kapsamına dahil etmezler.¹²²

Hanefî hukukçulardan Serahsî, eserinde konuyu şöyle açıklamaktadır:

“Müslüman bir kimse kâfir olan akrabasının nafakasını vermeye zorlanmadığı gibi, kâfir olan bir kimse de Müslüman olan akrabasının nafakasını vermeye zorlanamaz.Çünkü bu hak, hukuken mirasçı olma yetkisine bağlı bir

¹¹⁹ Şâfiî, V/90; Serahsî, V/222; İbn Kudâme, IX/257; Merdâvî, IX/392; Kuhîstânî, I/357; İbn Nüceym, IV/225, 226; Haskefî, I/507.

¹²⁰ Şâfiî, V/90; Hassaf, s.22; İbn Nüceym, IV/219; Ramlî, VII/208; Özcan, s.192.

¹²¹ Hassaf, s.79; Tûsî, VII/35; Mâverdî, XI/489; İbn Hazm, X/102; Serahsî, V/226; Düsükî, II/522.

¹²² Tûsî, VII/33; Mâverdî, XI/489; İbn Hazm, X/102; Kâsânî, IV/36; Düsükî, II/522.

haktır. Dinlerin farklılığı da karşılıklı miras alıp vermeye engeldir. Ancak anne, baba, çocuk ve hanımın bu konudaki hükmü farklıdır. Çünkü hanımın nafaka hakkı evlilik akdinin bir gereği olarak doğar. Din farkı olsa da bu gerçekleşir. Anne-baba ve çocuğun nafakasına gelince, kıyasa göre dinler farklı olunca onların da nafaka hakkının olmaması gerekir. Çünkü yakın akrabaların nafakalarında olduğu gibi, onlara nafaka verilmesinin nedeni akrabalık bağına korumak ve gözetmek yükümlülüğüdür. Ancak Ebû Hanife bu meselede istihsan delilini kullanmış ve "Müslüman bir çocuk, zimmî olan bir anne babanın nafakasını vermek zorundadır." demiştir. Bu iddiaya delil teşkil eden nass ise, "*Onlarla dünyada iyi geçinin.*"¹²³ ayetidir.¹²⁴

Şâfîî hukukçularından Mâverdi ise aynı konuyla ilgili, "anne-baba ve evladın farklı dine mensup olmaları evladın nafaka borcunu düşürmez, çünkü evlat ile anne-baba arasındaki nafaka mükellefiyetinin vücut sebebi nesep bağı ve bu hısımların birbirlerinin cüz'ü olmalarıdır. Farklı dine mensup olan anne-baba ve evlat arasında mirasçı olma durumu sözkonusu değildir. Fakat aralarında birbirlerinin cüz'ü olma gibi sıkı bir bağ bulunan kişilerde mirasçı olma şartına itibar edilmez" diyerek aynı konuya farklı bir açıdan yaklaşmıştır.¹²⁵

Cumhura göre; Müslüman ve zimmî usûl ve fûrû arasında da nafaka cereyan eder. Yani usûl Müslüman fûrû zimmî olsun veya tam tersi nafaka vaciptir.¹²⁶

Cumhurun bu görüşünün dayandığı ayet delilleri şunlardır:

*"Rabbın, kendisine şirk koşulmamasını ve anne babaya iyilik etmeyi emretti. Onlara öf bile deme, onları azarlama"*¹²⁷

Bu ayet-i kerime ile Allah-u Teâla anne babaya iyilik etmeyi emretmektedir. Anne baba muhtaç iken onların nafakalarını karşılamak onlara iyilik etmenin en güzel göstergesidir. Ayetteki "öf bile deme" ifadesi onlara eziyet vermeyin manasında bir kinâyedir. Anne baba fakir iken onları terk etmek, onlara infak etmemek ise onlara

¹²³ 31. Lokman, 15.

¹²⁴ Serahsî, V/226.

¹²⁵ Mâverdi, XI/489.

¹²⁶ Hassaf, s. 79; Tûsî, VII/35; Mâverdî, XI/489; İbn Hazm, X/102; Düsükî, II/522.

¹²⁷ 17. İsrâ, 23.

eziyet etmek anlamına gelir. Muhtaç durumdaki anne babanın ihtiyacını gidermemek ayette geçen öf demekten çok daha fazla eziyet etmek demektir.¹²⁸

*”Bana ve ana-babama şükret.”*¹²⁹

Allah-u Teala anne babanıza şükredin demekle anne baba çocuğunu terbiye ettiği,merhamet gösterdiği ve çocuğunu her türlü kötülükten koruduğu için anne babanın acziyeti durumunda onlara yardım etmenin şükretme anlamına geldiğini buyurmaktadır.İnfak,anne babaya şükür ve mükafattır.”¹³⁰

*“Dünyada iken (onlarla iyi geçinin) onlara iyi davranın”*¹³¹

Taberî tefsirinde bu ayetle ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır:

Bu Ayet-i kerimenin, Sa’d b. Ebî Vakkas ve annesi Hamne b. Ebî Süfyan hakkında nazil olduğu rivayet edilmektedir.Simak b.Harb diyor ki: Sa’d b. Ebî Vakkas dedi ki: “Bu ayet benim hakkımda nazil oldu.Ben Müslüman olunca annem,ben dinimden dönmedikçe hiçbirşey yiyip içmeyeceğine dair yemin etti.Ben ilk gün ona ısrar ettim o yiyip içmedi.İkinci gün olunca ona yine ısrar ettim o yine diretti.Üçüncü gün olunca yine ısrar ettim yine diretti.Bunun üzerine dedim ki:Allah’a yemin olsun ki senin yüz canın bulunsa ve ben dinimden dönmedikçe onların hepsi çıkacak olsa ben yine dinimden dönmem. Annem bunu duyunca dinimden ayrılmayacağımı anladı ve yiyip içti.” Allah-u Teala bu ayet ile çocukların, anne ve babaları kafir bile olsa onlara itaat etmelerini emretmektedir.¹³²

Cumhuru oluşturan İslam hukukçuları ise, bu ayeti, usûl, kâfir bile olsa, fûrûun, nafaka mükellefiyeti devam eder görüşlerine, delil olarak göstermiş ve şöyle bir yorum yapmışlardır:

¹²⁸ Kâsâni, IV/30.

¹²⁹ 31. Lokman, 14.

¹³⁰ Kâsâni, IV/30.

¹³¹ 31. Lokman, 15.

¹³² Ebû Ca’fer Muhammed b.Cerir et-Taberî (310/922),*Câmiu’l-Beyân an Te’vili Âyi’l-Kur’an*, Matbaatu’l Meymeniyeye, Mısır 1321, XXI/41.

Bu âyet kâfir olan anne babalarla ilgili olarak inmiştir. Bu ayette Allah’u Teala anne babanız kâfir bile olsa onlara iyi davranın buyurmaktadır. Anne baba açken onları doyurmamak iyi davranmak manasına gelmez.

Öyleyse bu ayet anne baba kâfir bile olsa muhtaç olduklarında onların nafakalarının evlatları tarafından karşılanmasını emretmektedir.”¹³³ Aynı hüküm usûlün kapsamına giren dede ve nineler için de geçerlidir. Çünkü dede, baba konumunda nine ise, anne konumundadır.¹³⁴

“Onların uygun biçimde yiyeceğini ve giyeceğini sağlamak çocuğun babasına aittir.”¹³⁵

Bu ayete göre, çocuk, babasının vücudundan bir parça olduğu için babanın kendisi hükmündedir. Baba nasıl kendisini beslemek zorunda ise, çocuğunu da beslemek, yani evlat farklı dine mensup olsa bile baba evladının nafakasını karşılamak zorundadır.”¹³⁶

Cumhuri oluşturan İslam hukukçuları, ayet delilleri dışında eserlerinde görüşlerinin dayanağı olarak, usûl ve fûrû arasındaki hısımlığın doğumla meydana gelen bir hısımlık olduğu ve doğumla meydana gelen hısımlıkta hısımlar arasında cüz’iyet ilişkisi olduğunu söyleyerek, bir kişinin cüz’ü onun kendisi gibidir bir kimsenin kâfir olduğu için nafakası yasaklanamayacağına göre cüz’ünün de nafakası kâfir diye yasaklanamaz demişlerdir.¹³⁷

2. Din Farkının Usûl ve Fûrû Nafakasında Etkili Olduğu Görüşünü Savunanlar

Hanbelî hukukçularının çoğunluğuna göre; farklı dine mensup olan usûl ve fûrû hısımları arasında nafaka mükellefiyeti yoktur. Çünkü konuyla ilgili olan Ayet-i kerîmede¹³⁸ hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyetinin sebebi mirasçı olma şartına bağlanmıştır. İslam hukukçularının görüş birliği ile din farkı mirasçı olmaya engeldir. Müslüman kâfire, kâfir de müslümana nesep hısımlığı veya evlilik akdi bulunsa bile mirasçı olamaz. Bunun delili:

¹³³ Tûsî, VII/33; Serahsî, V/226; Şîrbînî, III/544.

¹³⁴ Serahsî, V/227; Kâsânî, IV/30; IV/223; Şîrbînî, III/544; Meydânî, II/90.

¹³⁵ 2. Bakara, 233.

¹³⁶ Merğînânî, II/655.

¹³⁷ Tûsî, VII/35; Mâverdî, XI/489; Mevsîli, IV/11; Aynî, I/190; İbn Nüceym, IV/226; Haskefî, I/510.

¹³⁸ 2. Bakara, 233.

”İki ayrı dine mensup olanlar, birbirine mirasçı olamaz.”¹³⁹ hadîsidir.

Mirasçı olma şartı ortadan kalktığında nafaka mükellefiyeti de ortadan kalkar.¹⁴⁰

Hanbelî hukukçularından İbn Müflih, hısımlık nafakasının bir diğer vücut sebebinin, akrabalar arasındaki yakınlığı korumak olduğunu bildirmiş fakat akrabalar farklı dine mensup olduğunda bu yakınlığı korumanın gerekli olmadığını eklemiştir.¹⁴¹

Hanbelî hukukçuları arasında fazla taraftarı bulunmayan bir diğer görüşe göre, farklı dine mensup olan usûl ve fûrû arasında nafaka hukuku cereyan etmektedir. Bu görüşü savunan az sayıdaki Hanbelî hukukçusuna göre, her ne kadar biri Müslüman diğeri gayri Müslim olan usûl ve fûrû arasında mirasçılık ilişkisi bulunmasa da aralarında birbirinin cüz’ü olma gibi bir bağ bulunan hısımlar arasında mirasçı olma şartı aranmaz ve farkı dine mensup olan hısımlar arasında da nafaka hukuku geçerli olur.¹⁴²

B. Usûl ve Fûrû Hısımları Arasındaki Nafaka Mükellefiyetinde Zimmî ve Harbî Olmanın Etkisi

Konumuzu açıklamaya başlamadan önce zimmî, harbî ve müste’men kavramlarının kısaca anlamlarına değinmek gerekirse; zimmet, sözlükte, ahd ve eman manasına gelmektedir.¹⁴³ Zimmet ehli (Zimmî) ise, İslam memleketinde ikamet eden ve Müslümanlarla aralarında taahhüt bulunan gayr-i Müslimlerdir.¹⁴⁴

Müslümanların eli altında, hakimiyeti dairesinde bulunan ve Müslümanların güven içinde yaşadığı yerlere Dâru’l İslam adı verilmiştir. İslam düzeninin hakim olmadığı ve bu yetkilerin Müslüman bir otoritenin elinde bulunmadığı yerlere Dâru’l Harb adı verilmiştir.¹⁴⁵

Harb memleketinin vatandaşlarına harbî adı verilmektedir. Harbî olan kişi İslam memleketinde malı ve canı emniyette olmayan kişidir. Çünkü İslam hükümleri mal ve

¹³⁹ İbn Mace, (K. Feraiz 6), II/911.

¹⁴⁰ İbn Kudâme, IX/259; İbn Müflih, VIII/191; Merdâvî, IX/402.

¹⁴¹ İbn Müflih, VIII/191.

¹⁴² Merdâvî, IX/402; İbn kudâme, IX/259.

¹⁴³ Zeydan, s. 22.

¹⁴⁴ Zeydan, s. 22.

¹⁴⁵ Bilmen, II/369.

can emniyetinin temini için iman ve eman şartını ileri sürer. Harbî olan bir kişi bu şartları taşımamaktadır.¹⁴⁶

Müste'men ise, sözlükte, eman isteyen kişi manasına gelmektedir. Müste'men'in terim manası ise, harbî olan bir kişinin İslam memleketiyle yapmış olduğu akitle, İslam memleketine emniyet içerisinde girme hakkını kazanmasıdır.¹⁴⁷

İslam memleketiyle harbî olan kişi arasında yapılan eman akdi yapıldıktan sonra harbî müste'men sıfatını kazanır ve İslam memleketine emin olarak girebilir. İslam memleketi vatandaşının müste'men vasfıyla İslam memleketine giren kişiye kötü muamele etmesi uygun değildir. Her iki tarafında eman akdinin gereklerine riayet etmesi gerekmektedir.¹⁴⁸

Hanefilere göre, bir müslümanın müste'men dahi olsa harbî olan usûl ve fûrûunun nafakasını karşılama sorumluluğu yoktur. Aynı şekilde bir müste'menin de Müslüman olan usûl ve fûrûunun nafakasını karşılması gerekmez.¹⁴⁹ Çünkü Müslümanlara kendileriyle din hususunda mücadele edenler ve mücadele hazırlığı içinde bulunanlara iyilik etmeleri nassla¹⁵⁰ yasaklanmıştır.¹⁵¹

Serahsî, eserinde bu konuyla ilgili şöyle söylemektedir:

“Müslüman veya zimmî bir kimse düşman topraklarında yaşayan ve oranın vatandaşı olan (harbî) anne ve babasının nafakasını onlar eman (izin) olarak İslam diyarına gelseler bile nafaka vermeye zorlanamaz. Çünkü nafaka hakkı, yakın akrabalık bağına kolları gözetmek içindir. Harbî olan bir kimsenin İslam ülkesi vatandaşı olan bir kimseye böyle bir bağı yoktur.”¹⁵²

Görüldüğü üzere, Hanefilere göre usûl ve fûrû hısımları arasındaki nafaka hukukuna engel teşkil etmeyen din farkı zimmî ile Müslüman arasındaki din farkıdır.¹⁵³

¹⁴⁶ Zeydan, s.20.

¹⁴⁷ Zeydan, s.46.

¹⁴⁸ Zeydan, s.47.

¹⁴⁹ Hassaf, s.80; Kâdıhan, I/389; Serahsî, V/228; Merğınâni, II/656; Zeylâi III/s.63; Aynî, I/190; İbnü'l-Hümmam, I/381; İbn Nüceym, IV/226; Haskefî, I/510; Meydânî, II/92.

¹⁵⁰ 60. Mümtehine, 8, 9.

¹⁵¹ İbn Nüceym, IV/226; Haskefî, I/510; Meydânî, II/ 92; Zeydan s.476.

¹⁵² Serahsî, V/228,229.

¹⁵³ Serahsî, V/228, 229; İbnü'l-Hümmam, I/381; Haskefî, I/510.

Harbî ile Müslüman arasındaki din farkı ise nafaka hukukuna engel teşkil etmektedir. Ancak Hanefîlerden İmam Kâsânî, usûl veya fûrûun müste'men olmasını, nafaka hukukuna mani görmemiştir. Çünkü Kâsânî'ye göre, usûl ve fûrû arasındaki nafakanın vacip olmasının sebebi cüz'iyettir. Aralarında birbirinin cüz'ü olma gibi sıkı bir bağ bulunan akrabalardan birinin müste'men olması nafaka hukukuna mani olmaz. Bu sebepten Müslüman olan bir kişinin müste'men olan usûl ve fûrûunun nafakasını ödemesi gerekir. Müste'men olan bir kişinin de Müslüman olan usûl ve fûrûunun nafakasını ödemesi gerekir.¹⁵⁴

Şâfî ve Mâlikîlere göre, usûl ve fûrû arasındaki nafaka mükellefiyetinde Müslüman ve müste'men arasında nafaka vaciptir. Müslüman olan bir kişinin müste'men olan usûl ve fûrûunun nafakasını ödemesi gerekir. Aksi durumda da aynı hüküm geçerlidir.¹⁵⁵

Hanbelîlere göre, farklı dine mensup olan usûl ve fûrû arasında nafaka hukuku geçerli olmadığı gibi biri, Müslüman diğeri, müste'men olan usûl ve fûrû arasında da nafaka hukuku geçerli değildir.¹⁵⁶

C. Usûl ve Fûrû Nafakası Bakımından Müslüman ve Mürted Arasındaki Nafaka Mükellefiyeti

Bilindiği gibi İslam dininden çıkan kimseye mürted denilmektedir. Nafaka hukuku bakımından mürtedle ilgili iki ihtimal üzerinde durmak gerekmektedir.

Birinci ihtimal, mürtedin İslam memleketinden ayrılıp, harp memleketine iltihak etmesi ve harbî olmasıdır. Usûl veya fûrûun harbî olması durumunda nafaka hukukunun cereyan etmeyeceğinden bir önceki konumuzda bahsetmiştik.¹⁵⁷

İkinci ihtimal ise, mürtedin İslam memleketinde yaşamaya devam etmesidir. İslam memleketini terk etmeyen mürted, irtidat ettiği andan, hakkında irtidat hükmünün infaz edildiği ana kadarki dönemde, nafakaya muhtaçtır. İşte bu ikinci ihtimal, bizim konumuzu oluşturmaktadır.

¹⁵⁴ Kâsânî, IV/36, 37.

¹⁵⁵ Mâverdî, XI/489; Şîrbînî, III/544; Ramlî, VII/208; Düsûkî, II/522.

¹⁵⁶ İbn Müflîh, VIII/191; Merdâvî, IX/402, 403.

¹⁵⁷ Bkz. s.33,34.

Mürted, İslam memleketinde kaldığı takdirde riddeti, hukuken sabit olursa,erkek veya kadın oluşu kendisine uygulanacak hükümleri etkilemektedir.

Hanefî mezhebine göre, mürted erkekse, kendisine düşünme fırsatı verilir, mürtedin böyle bir isteği olmazsa, kendisine tevbe etmesi teklifinde bulunmak gerekmez, zaman geçirmeden öldürülür.¹⁵⁸ Şâfiî mezhebine göre, tevbe teklif edilir, fakat istese de mühlet verilmez, irtidâdında ısrar ederse, öldürülür.¹⁵⁹ Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre üç gün tevbe etmesi için mühlet verilir, bu süre zarfında tevbe ederse kabul olunur, fakat irtidâdında ısrar ederse öldürülür.¹⁶⁰

Mürted kadın ise, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre; kendisine tevbe teklif edilir, tevbe eder ve İslam dinine dönerse eski haklarına kavuşur, fakat tevbe etmezse, öldürülür.¹⁶¹ Hanefî mezhebine göre, irtidâd eden kadının öldürülmemesi tevbe edinceye kadar, hapsedilmesi gerekir.¹⁶²

Mürtedin konumuzu ilgilendiren yönü, nafaka alacaklısı veya borçlusunu durumundayken, irtidâdının gerçekleştiği zaman ile tevbe ettiği veya küfrü seçip ölümü tercih ettiği ya da kadın mürtedde ise, Hanefî ve Câferîlere göre, hapislik müddetinin sona erme zamanına kadar ki nafaka hukukudur.

İmam Mâlik, Hanbelîler ve Hanefîlerden Ebu Hanife ve İmam Muhammed,nafaka alacaklısı konumundaki küçük çocuğun irtidâd edebileceğini kabul etmişler ve küçük çocuk irtidâd etse bile nafaka alacaklısı olabileceğini belirtmişlerdir.¹⁶³ Şâfiîler ise, küçük çocuğun irtidâd edebileceğini kabul etmemişler ve fakir çocuğun nafakasından buluş çağına ulaşincaya kadar usûlü sorumludur, demişlerdir.¹⁶⁴

İrtidâd, sebebiyle usûl ve fûrû arasında din ayrılığı sözkonusu olsa da İslam hukukçularının büyük bir çoğunluğuna göre, bunun nafaka hukuku bakımından bir önemi yoktur.Ayrıca mürtedin tekrar islama dönmesi muhtemeldir ve o takdirde mâli

¹⁵⁸Kâsânî, VII/137.

¹⁵⁹Şâfiî, VI/32; Şirâzî, II/223.

¹⁶⁰Hurâşî, VIII/65; Merdâvî, X/328.

¹⁶¹Şâfiî, VI/148; Hurâşî, VIII/65.

¹⁶²Serahsî, X/108; Kâsânî, VIII/135.

¹⁶³Zeylâî, III/292.

¹⁶⁴Şirbîni, III/137.

hakları kendisine iade edilecektir.¹⁶⁵ Her ne kadar Hanbelî mezhebine göre din ayrılığı usûl ve fûrû arasındaki nafakaya mâni olsa da Hanbelîlerde bile usûl ve fûrû arasındaki din ayrılığının nafaka hukukuna mâni olmayacağını söyleyen bir görüş vardır.¹⁶⁶

Serahsî eserinde “irtidâd eden harbî olmuştur”¹⁶⁷ gibi bir ifade kullansa bile bu tâbir nafaka hukukuyla ilgili değildir. Eğer her yönüyle mürted harbî olmuş olsaydı nafaka mükellefiyeti de son bulurdu oysa irtidâd nafaka mükellefiyetine son vermemektedir.¹⁶⁸ Çünkü harbî ile mürted arasında çok önemli farklar bulunmaktadır. Harbî ile mürted arasındaki farklar şu şekilde özetlenebilir:

1. Harbînin ülkesi harp memleketidir;mürtedin ülkesi ise, İslam memleketidir.
2. Harp memleketi mensubu oluşu ile harbî, Müslümanlar aleyhine her türlü zarar ve düşmanca davranışlarda bulunabilir.Mürted ise, nezaret altında bulunduğundan aynı işleri yapamayacaktır.
3. Harbî, Müslümanlar karşısında asker olarak fiilen savaşabilir.Fakat mürtedin böyle bir imkanı yoktur.
4. Harbî savaşta müslümanlarca ele geçirilince, esir edilmesi, öldürülmesi,serbest bırakılması, fidyeye ile salıverilmesi gibi konularda kendisi karar veremez.Oysa mürtedin ölmesi veya sağ kalması hakkındaki kararı kendisi verecektir.
- 5.Esirken köle yapılmış olan harbî,Müslüman olsa da hürriyetini elde edemeyeceği halde mürted Müslüman olursa,hürriyetine de sahip olacaktır.¹⁶⁹

Mürted nafaka mükellefi olduğunda nezaret müddetinde veya kadın mürtedde ise Hanefî mezhebine göre hapiste olduğu süre içinde nafaka borçluluğu İslam hukukçularının büyük çoğunluğuna göre devam eder.¹⁷⁰ Bu görüşe yalnız Mâlikîler katılmamış ve mükellefin irtidâdı borçluluğuna son verir demişlerdir.¹⁷¹

¹⁶⁵Serahsî, X/104; Merdâvî, X/339; Şirâzî, II/224.

¹⁶⁶Merdâvî, IX/402; İbn kudâme, IX/259.

¹⁶⁷Serahsî, X/105,106.

¹⁶⁸Ramlî, VII/401; Merdâvî, X/342.

¹⁶⁹ Özcan, s.228.

¹⁷⁰Ramlî, VII/401; Şirbînî, III/142; Merdâvî, X/401.

¹⁷¹Hurâşî, VIII/65; Düsûkî, IV/304.

D. Din Farkının Civar Hısımlar Arasındaki Nafaka Mükellefiyetine Etkisi

Usûl ve fûrû hısımları dışında nesepi müşterek bir usûl hısmında birleşen hısımlar civar hısımlarıdır.¹⁷² Kardeşler, kardeş çocukları, amca, hala, teyze, dayı ve bunların çocukları arasındaki hısımlık civar hısımlığıdır. Nafaka hükümleri bakımından nafaka alacaklısı ve borçlusunu arasında nesep bağına olması şarttır. Zaten aralarında nesep bağı bulunmayan şahıslar, birbirlerinden hısımlık nafakası talep edemezler.¹⁷³

Asıl konumuza geçmeden önce civar hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyetini kısaca belirtmeye çalışacağız.

Hanefî, Hanbelî ve Zâhirî mezheplerine göre, civar hısımları arasında nafaka mükellefiyeti vardır. Civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetini en teferruatlı yanlarıyla ele alanlar Hanefî hukukçulardır.

Hanefî hukukçulara göre, ancak mahrem civar hısımları arasında nafaka mükellefiyeti vardır.¹⁷⁴ Hanefîlerin mahrem olmayan civar hısımlarını bu kapsam dışında bırakmalarının dayanağı, Bakara sûresi 233. Ayetteki İbn Mes'ud'un kıraatidir.¹⁷⁵ İbn Mesud'un kıraatleri ahad olmayıp meşhur haber derecesinde kabul edildiğinden Kur'an'daki mutlak ayetleri kayıtlayabilmektedir. Bakara Suresi 233. Ayet-i kerimedeki "Mirasçılara da nafaka sorumluluğu vardır." İfadesindeki "mirasçılara" kelimesi İbn Mes'ud'un kıraatinde "Mahrem olan mirasçılara" şeklinde kayıtlanmıştır. Böylece nafakanın uygulama alanı içine her mirasçı değil, vâris olabilecek mahrem civar hısımları girmiştir. Hanefî hukukçular İbn Mes'ud'un kıraatini esas aldıkları için "birbirlerine vâris olan tüm civar hısımlar arasında değil ancak mahrem civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyeti vardır" görüşünü ileri sürmüşlerdir.¹⁷⁶

Hanefîlere göre, civar hısımları olan nafaka alacaklısı ve borçlusunun birbirleri arasında mirasçılık ehliyetine sahip bulunmaları şarttır. Ancak hakiki mirasçı olmaları gerekmez. Örneğin bir kişinin dayısı ve amcasının oğlu varsa aslında hakiki mirasçı amca oğlu

¹⁷² Özcan, s.274.

¹⁷³ Serahsî, V/180; Zeylâî, III/50; Ramlî, VII/177; Özcan, s.192.

¹⁷⁴ Hassaf, s.79; Serahsî, V/224; Kâsânî, IV/731; Kâdîhan, I/389; Merğınânî, II/656; Mevsîlî, IV/11; Zeylâî, III/64; İbnü'l- Hümmam, I/381; Aynî, I/190; Kuhîstânî, I/357; İbn Nüceym, IV/228; Haskefî, I/508; Meydânî, II/93; İbn Âbidin, II/740.

¹⁷⁵ Hassaf, s.15.

olmasına rağmen Hanefilerce nafaka mükellefiyeti dayıya aittir. Amca oğlu yaşadığı sürece dayı vâris olmasa da amca oğlunun dayıdan önce ölmesi halinde dayı vâris olabilecektir. Yani kimin gerçekte varis olduğu ancak ölüm olayı gerçekleştiğinden sonra belli olmaktadır. Bu itibarla Hanefilere göre hakiki mirasçı olmak gerekmez. Mirasçılık ehliyetine sahip olmak yeterlidir.¹⁷⁷

Hanefî hukukçularından olan Hassaf, eserinde civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinin uygulama alanı ile ilgili olarak Hz.Ömer'in (mahremligi şart koşmadan) her mirasçı hısmı mükellef kıldığına işaret ederek, "Amca oğlu nafaka mükellefidir, eğer fakirin aşiretinden tek bir kişi de kalsa, o tek kişiyi fakirin nafakasını ödemeye mecbur kılarım" dediğini nakleder. Ayrıca Hassaf bir rivayete göre Zeyd b. Sabit'in de Hz.Ömer'le aynı fikirde olduğunu belirtmektedir.Hz. Ömer'in bu hükmüne muhalefet eden sahabî bilinmemektedir.Hz.Ömer'in bu hükmüne muhâlif sahabî bilinmediğine,kendisinin de bu tatbikatından vazgeçtiği sabit olmadığına göre, ölümüne kadar bu şekilde hüküm verdiği anlaşılmaktadır. Hanefilerce Râşid Halifelerin devamlı amelleri de hukuki manada sünnetten sayıldığı için Hz.Ömer'in bu tatbikatının özellikle Hanefiler için önemli bir yeri vardır. Ancak Hanefilerin Hz. Ömer'in bu tatbikatına rağmen civar hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyetini sadece mahrem civar hısımlarla sınırlamalarının sebebi İbn Mes'ud'un bu yöndeki kıraati olmuştur.¹⁷⁸

Hanbelîlere göre, ancak birbirlerine hakiki mirasçı olan civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyeti vardır. Bakara sûresi 233. ayeti kerimede "*Mirasçıya danafaka sorumluluğu vardır.*" buyrulur açık olarak civar hısımları arasında nafaka mükellefiyeti mirasçı olma şartına bağlanmıştır.¹⁷⁹

Zâhiri mezhebi civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetini en geniş çerçevede ele almıştır. Zâhirî hukukçusu İbn Hazm'a göre, nafaka mükellefiyeti usûl-fürû, mahrem hısımlar ve mirasçı hısımlar arasında mevcuttur.¹⁸⁰

¹⁷⁶Serahsî, V/224; Kâsânî, IV/31; Merğınâni, II/656; Mevsîli, IV/11; Zeylâi, III/64; Aynî, I/191; İbn Nüceym, IV/228.

¹⁷⁷Kâsânî, IV/31; Kâdıhan, I/389; Mevsîli, IV/11; Zeylâi, III/64; İbn Nüceym, IV/228; Haskefi, I/509; Kuhîstânî, I/358; Meydânî, II/93.

¹⁷⁸Özcan, s.152.

¹⁷⁹Merdâvî, IX/392, 394, 395.

¹⁸⁰İbn Hazm, X/103, 104, 105, 106.

Zâhirî hukukçusu İbn Hazm, bu görüşünü, hem kendisinin delil kabul ettiği ayet ve hadislere hem de sahabe uygulamalarına dayandırmıştır. İbn Hazm eserinde, “Hz. Ömer, süt emme çağındaki bir yetim çocuğun, emzirme nafakasından, amcasının oğullarını sorumlu tutmuştur.” şeklindeki rivâyete yer vermiş ve bu rivayeti naklettikten sonra , Hz. Ömer’in bu hükmüne muhalefet eden bir sahabî olmadığını eklemiştir. İbn Hazm ayrıca, “Hz. Ömer’in bu hükmüne muhâlif sahabî bilinmediğine,kendisinin de bu tatbikatından vazgeçtiği sabit olmadığına göre, Hz. Ömer’in bu uygulamasında devamlı olduğu anlaşılmaktadır.” demiştir.”¹⁸¹

İbn Hazm, eserinde, şu delilleri de sunmuştur:

“ *Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuyahakkını ver, fakat saçıp savurma.*”¹⁸²

“ *Bir sahabî Peygamber’imizin yanına gelerek: “Ya Rasulullah yanımda bir dinarım var kimevereyim diyerek sormuş, Peygamber’imiz de,”önce kendin için harca, sonra da akrabalarına ver” buyurmuştur.*”¹⁸³

Mâlikî ve Şâfiî mezheplerine göre, civar hısımları arasında nafaka mükellefiyeti yoktur.¹⁸⁴

İmam Mâlik’e göre, sadece anne-baba ve çocuklar arasında nafaka mükellefiyeti vardır. Diğer usûl, fûrû ve civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyeti yoktur.¹⁸⁵

İmam Mâlik’in görüşünün delilleri:

“*Anne babaya iyilik edin.*”¹⁸⁶,

“*Çocukların rızkı ve giyim eşyalarının temini örfe uygun olarak babaya aittir.*”¹⁸⁷

¹⁸¹İbn Hazm, X/103, 104,

¹⁸² 17. İsrâ, 26.

¹⁸³Ebû Davud, (K. Edep 129), V/351.

¹⁸⁴Şâfiî, V/81; Mâverdî, XI/491; Aynî, I/191; 523; Hurâşî, V/228; Şîrbînî, III/544; Ramlî, VII/207; el-Adevî, IV/236; Düsûkî, II/523.

¹⁸⁵Hurâşî, V/230; Düsûkî, II/523.

¹⁸⁶17. İsrâ, 23.

¹⁸⁷2. Bakara, 233.

“Bir kişi yanında babası olduğu halde Hz. Peygamber’e gelerek, “Ey Allah’ın Rasûlü, benim kendime ait malım var, babamın da kendine ait malı var.Buna rağmen babam benim malımdan almak istiyor.” Deyince, Hz. Peygamber, cevap olarak, “Sen ve malın babana aitsiniz” buyurmuştur.”¹⁸⁸

İmam Malik’e göre, bu ayet ve hadisler sadece anne-baba ve çocukları arasında nafaka mükellefiyetinin var olduğunu göstermektedir. Diğer akrabalar ile aramızda böylesine bir yakınlık ve bağ bulunmadığından anne-baba ve çocuklarına kıyas edilemez ve bu sebeple mükellefiyet sadece ayet ve hadislerde açıkça zikredildiği gibi anne-baba ve çocukları arasında mevcuttur.¹⁸⁹

İmam Şâfiî’ye göre, infakı vacip kılan akrabalık, doğumla meydana gelen akrabalıktır.Babalarla çocuklar arasındaki nafaka, akrabalık nedeniyle değil, birbirinin parçası olma nedeniyledir. Bu konuda kardeşlerin yakınlığı, amca çocuklarının yakınlığı gibidir.

Şâfiî’ye göre, Allah Teala’nın buyruğundaki “Onun benzeri (nafaka sağlama) vârisüzlerine de gerekir.”¹⁹⁰ İfadesi nafaka ile ilgili değil, birbirlerine zarar vermeyi ortadan kaldırma ile ilgilidir. Bu yorum Abdullah b. Abbas’tan nakledilmiştir.İmam Şâfiî görüşünü, Mâlikîlerin dayandığı delillere, ayrıca Hind hadisine¹⁹¹ ve “İnsanın yediğinin en iyisikendi kazandığıdır. İnsanın çocuğu da kendi kazandığıındandır.”¹⁹² hadisine dayandırmıştır. Şâfiî mezhebine göre, nafaka mükellefiyeti sadece usûl ve fûrû hısımları arasında mevcuttur. Usûlün anne babası (dede ve nineler) ve fûrûun evlatları (torunlar) da bu gruba dahildir. Bunun dışındaki akrabalar arasında nafaka mükellefiyeti yoktur.¹⁹³

Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinde civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyeti olmadığı için din farkının civar hısımları arasında nafaka mükellefiyetine etkisini Hanefî, Hanbelî ve Zâhirî mezhepleri açısından ele alacağız.

¹⁸⁸Ebu Davud, (K. Büyü’ ve’l İcâre 79), III/801; İbn Mace, (K. Ticârât 64), II/ 769.

¹⁸⁹Düsûkî, II/523; Hurâşî, V/2.

¹⁹⁰2. Bakara, 233.

¹⁹¹Buharî,(K.Büyü 95), V/2044,2045; Ebû Davud, (K. Büyü ve Ticârât 81), III/802,803.

¹⁹²Ebu Davud, (K. Büyü ve Ticâret 77), III/800; İbn Mâce, (K. Ticârât 64), II/768, 769.

¹⁹³Mâverdî, XI/491; Şirbînî, III/544; Ramlî, VII/207,208.

Hanefî mezhebine göre, civar hısımlarının farklı dine mensup olmaları *nassa*¹⁹⁴ göre, mirasçılık ehliyetini ortadan kaldırmaktır. Mirasçı olma ehliyetinin ortadan kalkmasıyla beraber nafaka mükellefiyeti de ortadan kalkar. Dolayısıyla Müslüman olan bir kişinin gayri Müslim olan kardeşine karşı nafaka sorumluluğu olmadığı gibi, gayri Müslim olan bir kişinin de Müslüman olan kardeşine karşı nafaka sorumluluğu yoktur. Hanefî hukukçulara göre civar hısımları arasındaki din farkı nafaka mükellefiyetine engel teşkil etmektedir.¹⁹⁵

Hanbelî mezhebine göre, civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinin vücut sebebi nafaka alacaklısı ve borçlusu olan hısımların birbirlerinin hakiki mirasçısı olmalarıdır. Bakara sûresi 233. Ayet-i kerîme bu görüşün dayanağını oluşturmaktadır. Civar hısımları arasındaki din farkı, mirasçı olma şartını ortadan kaldırdığı için Hanbelî mezhebine göre, farklı dine sahip olan civar hısımları arasında nafaka hukuku cereyan etmez.¹⁹⁶

Merdâvi, eserinde civar hısımları arasında din farkı olduğunda nafaka hukukunun cereyan etmeyeceğini ve bu görüşün mezhebin mutlak kanaati olduğunu bildirir. Merdâvi, ayrıca konuyla ilgili mezhep içerisinde farklı görüşlerin bulunduğunu da ilave eder. Merdâvi'ye göre, Hanbelî mezhebi içinde hısımlar arasında din farkı söz konusu olduğunda ancak usûl ve fûrû arasında nafaka cereyan eder diyen İslam hukukçuları bulunduğu gibi, sayıları az olmakla beraber civar hısımlar arasında din farkı olsa da nafaka hukuku geçerlidir diyen İslam hukukçuları da olmuştur.¹⁹⁷

Hanbelî hukukçularından İbn Kudâme ise, konuya farklı bir açıdan yaklaşarak, civar hısımlar arasındaki nafakanın vücut sebebi akrabalar arasındaki bağı korumak ve zor durumdaki akrabaya yardım etmektir. Müslüman olan bir şahsın farklı dine mensup olan akrabası ile bağı koparmamak ve ona iyilik etmek gibi bir yükümlülüğü yoktur şeklinde bir açıklama yapmıştır.¹⁹⁸

İbn Hazm, civar hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde daha önce zikrettiğimiz delillere dayanarak, bir ayrıma girmezken, civar hısımları arasında din farkının olması

¹⁹⁴ 2. Bakara, 233.

¹⁹⁵ Hassaf, s.79; Serahsî, V/226; Kâsânî, IV/36, 37; Merğînânî, II/657.

¹⁹⁶ İbn Müflîh, VIII/191; Merdâvî, IX/402, 403.

¹⁹⁷ Merdâvî, IX/402, 403.

¹⁹⁸ İbn Kudâme, IX/259.

durumunda ise, ancak mahrem civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyetinin geçerli olacağını diğer hısımlar arasında ise nafaka mükellefiyetinin geçerli olmayacağını bildirmektedir.¹⁹⁹ İbn Hazm, eserinde bu görüşünü dile getirmekle beraber herhangi bir delile dayandırmamıştır.²⁰⁰ Zikrettiği delillerin hepsi civar hısımlarıyla yardımlaşmanın öneminden bahsetmekte, fakat Müslüman olan bir kişinin, gayri Müslim olan mahrem civar hısmına infak etmesinin gerekli olduğundan bahsetmemektedir.

İbn Hazm'ın bu görüşünü, bir delile dayandırmaması diğer görüşleriyle bağdaşmamaktadır. Çünkü İbn Hazm, "Bir şahsın başka bir şahıs lehine mali harcamada bulunmakla mükellef kılınması, ancak bir nass ile olabilir." düşüncesini taşımaktadır. Fakat İbn Hazm, gayri Müslim civar hısmına, Müslüman hısmının infakını gerekli kılacak bir nass göstermemektedir.

E. Türk Medeni Kanununa Göre Hısımlık Nafakası (Yardım Nafakası) Talep Etmenin Şartları

1. Zarûret Hali

TMK'nın 315.maddesine göre; nafaka talep edebilmek için hak sahibinin yardım edilmediği takdirde zarurete düşecek olması lazımdır.²⁰¹

Yaşaması için zarûri olan vasıtaları başkasının yardımı olmaksızın temin edemeyen şahıs, zarûret halindedir. Zarûret halinin nafaka alacaklısının kusurundan ileri gelmiş olup olmaması önemli değildir; yeterki hak sahibi hakikaten zaruret içinde bulunsun.²⁰²

Ancak zaruret içinde bulunan reşit bir kimse, sağlık durumu itibariyle çalışarak yaşaması zarûri vasıtaları bizzat sağlayabilecek halde ise, artık nafaka talep etmesine imkan yoktur. Mamafih Yargıtay, çalışabilecek durumda olmasına rağmen tahsiline devam etmekte olan reşit çocuğun da babasından nafaka talep edebileceğini kabul etmektedir.²⁰³

¹⁹⁹ İbn Hazm, X/108.

²⁰⁰ İbn Hazm, X/108.

²⁰¹ Akıntürk, s.355.

²⁰² Ergenekon, s.64.

²⁰³ Akıntürk, s.355.

2. Mükellefin Ödeme Kâbiliyeti

Usûl ve furû arasında nafakanın talep edilebilmesi için, mükellefin ödeme kâbiliyetinin de mevcut olması gerekir. Zarûret halinde bulunan bir mükellefin nafaka ödemesi söz konusu olamaz. Buna karşılık mâli gücün yüksek olmasına,yani mükellefin refah halinde bulunmasına lüzum yoktur.Ödeme kabiliyeti pek sınırlı bile olsa yine de nafakaya hükmedilebilir.²⁰⁴

Mükellefin ödeme kabiliyeti, nafakanın takdiri sırasında veya çok yakın bir istikbaldeki gelir ve servet durumuna göre tesbit edilir.Mükellef çalışabilecek durumda bulunuyor, fakat tembellik veya kötü niyet saiki ile çalışmaması yüzünden gelirleri bulunmuyor ise, hakim nafakayı, çalışmış olsa idi eline geçmesi melhuz gelirleri üzerinden hesaplayabilir,yani çalışma kudretini nazara alabilir.²⁰⁵

3. Kardeşlerin Refah hali

TMK'nın 316. Maddesine göre; Kardeşlerin birbirinden nafaka talep edebilmeleri için, nafaka mükellefi olanın refah halinde bulunması gerekir.

Kanunumuzun kullandığı “refah hali” son derece muğlak ve çeşitli şekillerde yoruma müsait olan bir deyimdir.Nitekim doktrinde muhtelif tariflere rastlamaktayız.²⁰⁶Genellikle bunu, “kendi yaşayış tarzına önemli derecede tesir etmeden nafaka verebilecek durumda olma” şeklinde anlamak mümkündür.²⁰⁷

Yargıtay'a göre; “geliri çevresine ve sosyal durumuna nazaran lüks sayılabilecek şeyleri sağlamaya elverişli bulunan kimse refah içinde sayılır.”²⁰⁸

Refah halinin tespitinde sadece kardeşin şahsına ait servet ve gelir nazarı itibare alınır;onun eşinin servet ve geliri hesaba katılmaz.²⁰⁹

²⁰⁴ Akıntürk, s.355; Göktürk, s.465.

²⁰⁵ Akıntürk, s. 356.

²⁰⁶ Ergenekon, s.65.

²⁰⁷ Akıntürk, s.356.

²⁰⁸ Akıntürk, s.356.

²⁰⁹ Akıntürk, s.356.

Türk Medeni Hukukunda din farkının hısımlık nafakası (yardım nafakası) mükellefiyetine herhangi bir etkisi yoktur. Türk Medeni hukukuna göre, nafaka mükellefinin ve nafaka alacaklısının aynı dine mensup olması gerekmemektedir.

SONUÇ

Hukuk sistemlerinin büyük çoğunluğunda din farkının hısımlık nafakası mükellefiyetine herhangi bir tesiri bulunmamaktadır. Nafaka alacaklısı ve borçlusu durumundaki hısımların farklı dine mensup olmaları nafaka mükellefiyetine etki etmez.

İslam hukukunda ise, din farkı aile hukukundan , ceza hukukuna kadar pek çok alanda etki ettiği gibi hısımlık nafakası mükellefiyetine de etki etmektedir. İslam hukukunda din farkı, hısımlık nafakasına etki etmekle beraber, hısımların yakın veya uzak hısımlık olması da hükmü değişikliğe uğratmaktadır. Çalışmamızda, hısımlık nafakası mükellefiyetindeki din farkının, klasik fûrû eserlerinde, usûl ve fûrû hısımları arasındaki ve civar hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyetine etkisi olarak iki ayrı başlık altında incelendiğini gördük.

Çalışmamızda gördük ki, İslam hukukçuları usûl ve fûrû hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde , nafaka alacaklısı ve borçlusunun aynı dine mensup olmasının gerekli olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişler ve bu konuda iki farklı görüş ortaya çıkmıştır.

Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Zâhirî ve Şîfî imamların oluşturduğu cumhura göre, usûl ve fûrû arasındaki nafaka mükellefiyetinde aynı dine mensup olma şartı yoktur. Çünkü usûl ve fûrû arasındaki hısımlık, doğumla meydana gelen hısımlıktır. Doğumla meydana gelen hısımlıkta hısımlar arasında cüz'iyet ilişkisi vardır. Bir kişinin cüz'ü onun kendisi gibidir. Bir kimsenin kâfir olduğu için nafakası yasaklanamayacağına göre, cüz'ünün de nafakası kâfir diye yasaklanamaz.

Hanbelî hukukçularının çoğunluğuna göre, farklı dine mensup olan usûl ve fûrû hısımları arasında nafaka mükellefiyeti yoktur. Çünkü hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyetinin sebebi mirasçı olmaktır. Din farkı, mirasçı olmaya engeldir. Mirasçı olma şartı ortadan kalktığına nafaka mükellefiyeti de ortadan kalkar.

Cumhura göre, her durumda usûl ve fûrû hısımları arasında nafaka mükellefiyeti geçerli olmakla beraber, Hanefîler göre, bir müslümanın müste'men dahî olsa harbî olan usûl ve fûrûunun nafakasını karşılama sorumluluğu yoktur. Aynı şekilde bir müste'menin de Müslüman olan usûl ve fûrûunun nafakasını karşılması gerekmez. Çünkü Müslümanlara kendileriyle din hususunda mücadele edenler ve mücadele hazırlığı içinde bulunara iyilik etmeleri nassla yasaklanmıştır.

Çalışmamız neticesinde elde ettiğimiz sonuçlardan biri de, irtidâd sebebiyle usûl ve fûrû arasında din ayrılığı söz konusu olduğunda İslam hukukçularının büyük bir çoğunluğuna göre, bunun nafaka hukuku bakımından bir önemi yoktur. Yani mürted ile Müslüman arasındaki nafaka mükellefiyeti devam eder.

Civar hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyetinde din farkının etkilerine baktığımızda Mâlikî ve Şâfiî mezheplerine göre, civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyeti olmadığı için bu konuyla ilgili Hanefî, Hanbelî ve Zahirî kaynaklarında şu sonuçlara ulaştık.

Hanefî ve Hanbelî hukukçulara göre, farklı dine mensup olan civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyeti yoktur. Çünkü civar hısımlar arasında nafakanın vücub sebebi mirasçı olmaktır. Din farkı mirasçı olmaya engel olduğu için hısımlık nafakası mükellefiyeti de ortadan kalkar.

Zâhiri hukukçusu İbn Hazm'a göre, civar hısımlar arasında din farkının olması durumunda ancak, mahrem civar hısımlar arasında nafaka mükellefiyeti geçerli olur diğer hısımlar arasında ise nafaka mükellefiyeti geçerli olmaz.

Son dönemde değişen hayat şartları ve geçim zorlukları nedeniyle insanlar başta anne babaları olmak üzere akraba ilişkilerine ve akrabanın ihtiyaçlarının giderilmesine önem vermemektedir. Bu bağlamda, günümüzde hısımlık nafakasının üstünde önemle durulması büyük bir gereklilik arz etmektedir. Biz bu çalışmamızda hısımlık nafakasındaki din farkı faktörünü öne çıkardık ama hısımlık nafakasıyla ilgili ön plana çıkarılması gereken pek çok konu bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

ADEVÎ, Ahmed es-Saîdi (1189/1775), *Hâşiyetü Şerhu Muhtasari'l Halil*, Matbaatu Bulak, Mısır 1299.

AKINTÜRK, Turgut, *Aile Hukuku*, Sevinç Matbaası, Ankara 1975.

AYNÎ, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed (855/1451), *Remzu'l-Hakâikfi Şerhi Kenzi'd-Dekâik*, Matbaatü'l-Meymene, Mısır 1285.

BİLMEN, Ömer Nasûhi (1393/1971), *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1995.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim (256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru't-Tıbbâti'l-Âmira, Bulak 1315.

CEZİRÎ, Abdurrahman (1360/1941), *Kitâbu'l-Fikhale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1986.

ÇEKER, Orhan, *Nafaka Kanunu*, Ebru Yayınları, İstanbul 1985.

DÜSÛKÎ, Şemsüddîn Muhammed Arafe (1230/1815), *Hâşiyetü'd-Düsûkîalâ Şerhi'l-Kebîr*, Dâru'l-Fikr, (y.y.) (t.y.).

EBÛ DÂVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (275/889), *es-Sünen*, Matbaatu's-Seâde, Kâhire 1950. I-II.

ERBAY, Celal, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Bakü 1995.

ERGENEKON, Yılmaz, *Türk Medenî Hukukunda Yardım Nafakaları*, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1966.

GÖKTÜRK, Hüseyin Avni, *Türk Medenî Hukuku*, Güney Matbaacılık, Ankara 1954.

HASKEFÎ, Muhammed b. Alâuddîn (1088/1677), ed-*Dürrü'lMünteka fi Şerhi'l Mülteka*, Matbaa-i el-Hâc Muharrem Efendi, İstanbul 1311.

HASSAF, Ahmed b. Umâre eş-ŞeybânîEbûBekr (261/874), *Kitâbu'n-Nafakât*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrût 1984.

HURÂŞÎ, Muhammed b. Abdillâh b. Ali (1101/1690), *Şerhu'lHuraşi Âlâ Muhtasari SîdiHalil*, Mektebetü'lAsriyye, Beyrût 2006.

İBN ÂBİDİN, Muhammed Emin (1252/1836), *Reddu'l- Muhtârale'dDürri'l-Muhtâr Şerhi Tenvîri'lEbsar*, Matbaatu Bulak, Mısır 1299.

İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd (456/1063), *el-Muhallâbi'l-Âsâr fi Şerhi'l Mücellâ bi'lİhtisâr, İdâretü't-Tıbbâti'l-Münîriyye*, Mısır 1952. I-XIII.

İBNÜ'L- HÜMÂM, Abdülvâhid (861/1457), *Fethu'l- Kâdir*, Matbaatu'l-Meymeniyye, Mısır, 1319.

İBN KUDÂME, Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed (630/1233), *el-Muğnî*, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine (t.y.). I-XII.

- İBN MÂCE**, Muhammed b. Yezîd (275/888), *es-Sünen*, Dâru'İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, (b.y.) 1953. I-II.
- İBN MANZUR**, Ebû'lFazl Cemâlüddîn Muhammed (711/1311), *Lisânü'lArab*, Dâru Sâdir, Beyrût 1970.
- İBN MÜFLİH**, Burhanüddîn Ebû İshak İbrahim b. Muhammed (763/1362), *El Mubdi'-Şerhu'l Mukni'*, Dâru'lKütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1997.
- İBN NÜCEYM**, Zeynüddîn b. İbrahim b. Muhammed (970/1563), *Bahru'r-Râik Şerhu-Kenzi'd-Dekâik*, Matbaatu'l-İlmiyye, Mısır 1311. I-VIII.
- İSFEHÂNİ**, Ebu'lKâsım el-Hüseyin b. Muhammed Râgıb (502/1108), *el-Müfredât*, Pınar Yayınları, İstanbul 2007.
- KÂDIHAN**, Hasen b. Mansûr b. Muhammed (592/1196), *Fetavâi Kâdihan*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1971.
- KADRİ PAŞA**, Muhammed el-Mısırî, *el-Ahkâmu's-Şer'iyyefi'l-Ahvâli's-Şahsiyye*, (y.y.) 1909.
- KARAMAN**, Hayrettin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1974.
- KÂSÂNİ**, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ud (587/1191), *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi's-Şerâi'*, Matbaatu'l-Cemâliyye, Mısır 1910. I-VII.
- KUHİSTÂNİ**, Şemsüddîn Muhammed (962/1555), *Câmiu'r-Rumuz*, Hacı Muharrem Efendi Matbaası, İstanbul 1299.

MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb (450/1058), *el-Hâvi'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1994. I-XVIII.

MERDÂVÎ, Ali b. Süleyman (885/1480), *el-İnsâf fi Marifeti'r-Râcihmine'l-Hilâf*, Mısır, 1377.

MERĞİNÂNÎ, Ali b. EbiBekr (593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrût (t.y.). I-IV.

MEVSÎLÎ, Abdullah b. Mahmûd (683/1284), *el-İhtiyar li Ta'lîli'l-Muhtar*, Çağrı Yayınları, İstanbul (t.y.).

MEYDÂNÎ, Abdülgâni Ganîmi (1298/1881), *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*, Matbaai Hayriyye, Kahire 1323.

NOMER, Engin, *Devletler Hususî Hukukunda Nafaka*, Cezaevi Matbaası, İstanbul 1967.

ÖZCAN, Ruhi, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası*, Çağlayan Yayınları, İzmir (t.y.).

RAMLÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbâs (1004/1595), *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, Matbaatu Mustafa el-Bâbi el-Halebî, Mısır 1938.

SAHNÛN, İbn Saîd et-Tenûhî (240/854), *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Matbaatu's-Seâde, Mısır 1323, I-XVI.

- SERAHSÎ**, EbûBekr Muhammed b. Ahmed b. EbîSehl (483/1090), *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût (t.y.). I-XXX.
- ŞÂFÎÎ**, Muhammed b. İdris (204/819), *el-Ümm*, Matbaatu'l-Kübra el-Emîriyye, Bulak 1321. I-VI.
- ŞİRÂZÎ**, Ebû İshak İbrahim b. Yusuf el-Fîrûzâbâdî (476/1083), *el-Mühezzeb fi FıkhîMezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*, Matbaatuİsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır (t.y.). I-II.
- ŞİRBÎNÎ**, Muhammed b. Ahmed (997/1570), *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifetiMeâni Elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'IKütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2006. I-IV.
- TABERÎ**, EbûCa'fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Câmiu'l-Beyân anTe'vîli Âyi'l-Kur'an*, Matbaatu'lMeymeniyye, Mısır 1321.
- TÛSÎ**, EbûCâfer Muhammed b. el-Hasan b. Ali (406/1015), *el-Mebsût fî Fıkhî'l-İmâmiyye*, Mektebetü'l-Murtazâvi, Tahran (t.y.).
- YILMAZ**, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1996.
- ZEBÎDÎ**, Ebu'lFeyd MuhammedMurtada el-Hüseynî (1205/1790), *Tâcu'l-ArûsminCevâhiri'l-Kâmûs*, el-Matbaatü'lHayriyye, Mısır 1306.
- ZEBÎDÎ**, EbûBekr Ali b. Muhammed Haddâd (800/1397), *el-Cevheretü'n-NeyyiraalâMuhtasari'lKudûri*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.

ZEMAHŞERÎ, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Umer (538/1143), *Esâsu'l-Belâğa*,
Matbaatü'd-Dâri'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire 1923.

ZEYDAN, Abdülkerim, *Ahkâmu'z-Zimmîyyîn ve'l-Müste'minîn*,
Mektebetü'l- Kudüs, Bağdat 1358.

ZEYLAÎ, Fahrüddîn Osman b. Ali (743/1342), *Tebyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-
Dekâik*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 2000.

ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve Edilletuh*, Dâru'lFıkr, Dımeşk 2008.

ÖZET

Çelik, Özlem, İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ahmet Ünsal, 55 s.

İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası Mükellefiyetinde Din Farkı adlı bu çalışma bir giriş, iki bölüm ve sonuç kısmından meydana gelmektedir.

Giriş kısmında konunun önemi, sınırlandırılması, sunulması ve kullanılan kaynakların değerlendirilmesi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde hısımlık nafakasının mâhiyeti, hukuki dayanağı, hukuki vasıfları ve uygulama alanı ile hısımlık nafakası alacaklısı ve borçlusunda aranan şartlar ve Türk Medenî hukukunda hısımlık nafakasının mâhiyeti ve uygulama alanı ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölümde öncelikle din farkı kavramı ve din farkının İslam aile hukukundaki etkileri hakkında genel bilgiler sunulduktan sonra, din farkının usûl ve fûrû arasındaki nafaka mükellefiyetine etkileri, usûl ve fûrû hısımları arasındaki nafaka mükellefiyetinde zimmî ve harbî olmanın etkileri, Müslüman ve mürted arasındaki nafaka hukuku ile ilgili bilgi verilip en son civar hısımlar arasındaki nafaka mükellefiyetinde din farkının etkileri açıklanmıştır.

Sonuç bölümünde ise, konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılarak, ulaşılan netice belirtilmiştir.

ABSTRACT

Çelik, Özlem, The difference of religion in liability of relativity alimony in the Islamic law, Master's Thesis, Advisor: Assoc. Prof. Ahmet Ünsal, 55 p.

This work, whose name is the difference of religion in liability of relativity alimony in the Islamic law, contains an introduction, two parts and a conclusion.

In introduction; the importance, the restriction and the presentation of the subject is mentioned. The evaluation of the used materials is explained.

In the first part, the qualification, the legal base, the legal qualification and the field of practice of the relativity alimony is explained. The conditions required in payee and payer of relativity alimony in Turkish civil law is presented.

In the second part, firstly, general information about the concept of difference of religion and the effect of difference of religion in ISLAM family law is presented. Then, the information about the effects of difference of religion in liability of alimony between ascendant and descendant, the effects of being "zimmî" and "harbî" in the liability of alimony between Moslem and apostate is given.

Finally, the effects of difference of religion in liability of alimony between close relatives are explained. In conclusion part, the subject is evaluated in a general way and the result is declared.